Κώστα Γραικού

Τα Οκτωβριανά και το Κ.Κ.Κ.

Λευκωσία
1994

ΤΑ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΑ ΚΑΙ ΤΟ Κ.Κ.Κ.

Τα Οκτωβριανά είναι μια απο τις πιο σημαντικές περιόδους της νεώτερης Κυπριακής ιστορίας, γιατί απο τη μια δείχνει τις διαθέσεις της δεξιάς για τις μελλοντικές εξελίξεις, που θα οδηγήσουν στο πραξικόπημα και την εισβολή του 1974, με αποτέλεσμα τη διχοτόμηση του νησιού, και απο την άλλη μαρτυρά το ρόλο της αποικιοκρατίας και της αντιδραστικής ηγεσίας των Τουρκοκυπρίων, που έπρεπε να ληφθεί σοβαρά υπόψη, απο την πολιτική ηγεσία των Ελληνοκυπρίων στο σχεδιασμό των μελλοντικών χειρισμών του Κυπριακού προβλήματος.
Την περίοδο αυτή η αριστερά βρίσκεται στα σπάργανα και περνά μέσα απο τη δοκιμασία σκληρών διώξεων, τόσο απο μέρους της αποικιοκρατίας, όσο και της δεξιάς.
Για τους λόγους αυτούς η περιόδος των Οκτωβριανών είναι πολύ σημαντική και οι μελετετητές των σύχρονων εξελίξεων δεν μπορούν να καταλήξουν σε σωστα συμπεράσματα αν δεν τη μελετήσουν διεξοδικά και προσεκτικά.
Στη μελέτη μας θα δώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στο Κομμουνιστικό Κόμμα Κύπρου (χωρίς να επαναλάβουμε τις γνωστές λεπτομέρειες και γεγονότα) γιατί απο τη μιά είναι η ανερχόμενη πολιτική δύναμη που θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στις πολιτικές εξελίξεις και απο την άλλη είναι η μόνη οργανωμένη πολιτική κατάσταση στον τόπο μας, σε αντίθεση με τα διάφορα πολιτικά σχήματα της δεξιάς, που είναι πρόσκαιρα και έχουν αυστηρά προσωπικό ή οικογενειακό χαρακτήρα. Στόχο τους έχουν να εξυπηρετήσουν ατομικά συμφέροντα.

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Στα τέλη της δεκαετίας του ΄20 συντελείται μια σημαντική αλλαγή στην Κύπρο γιατί ιδρύεται το Κ.Κ.Κ. Ήταν η δύναμη που ήρθε με τη συνεπή πολιτική της να καθοδηγήσει τις μάζες, να τις πάρει απο τα αρπακτικά χέρια της πλουτοκρατίας και να τις οδηγήσει στην πρόοδο με τους έντονους μακροχρόνιους αγώνες της.
Η εμφάνιση του Κ.Κ.Κ προκάλεσε, όπως ήταν επόμενο, τη βίαιη αντίδραση των αποικιοκρατών και της δεξιάς, που έβλεπαν να παραβλάπτονται αποφασιστικά τα συμφέροντα τους. Έτσι διεξάγουν έντονο διωγμό των πρώτων κομμουνιστών.
Πέρα απο το Κ.Κ.Κ, η δεξιά είναι διασπασμένη σε τέσσερα βασικά κομμάτια. Είναι α)οι αδιάλλακτοι ενωτικοί, που δεν δέχονται τίποτα άλλο έξω απο το σύνθημα ένωση και μόνο ένωση. Τούτη η μερίδα εμμένει στην αδιαλλαξία της κυρίως για καθαρά προσωπικούς λόγους. Είναι οι παλαιοί πλουτοκράτες και οι γύρω τους που έχασαν αρκετά προνόμια με την εμφάνιση των νεώτερων πολιτικών και πιστεύουν ότι με τον έντονο ενωτικό αγώνα θα παρεμποδίσουν την αποικιοκρατική κυβέρνηση να προβεί σε μεταρρυθμίσεις, που θα ωφελήσουν τη λαϊκή μάζα και την ανερχόμενη αστική τάξη. Παράλληλα με το αντιπολιτευτικό τους σύνθημα τραβούν μερίδα της μάζας που δυσφορεί απο την εξαθλίωση, στην οποία την έσπρωξε η βρετανική κατοχή. Το σύνθημα της ένωσης το συνδιάζουν και με την προπαγάνδα ότι μόνο η μητρική στοργή της Ελλάδας θα λύσει τα διάφορα προβλήματα του λαού(1).
Σ'αυτούς συγκαταλέγεται και η πλειοψηφία του κλήρου που πιστεύει ότι με τον αγώνα της αυτό θα ανακτήσει τα χαμένα προνόμια που είχε κατά την Τουρκοκρατία και παράλληλα θα εξουδετερώσει τον αγώνα των αστών, που αποβλέπουν σε μεταρρυθμίσεις για να περάσουν τη δύναμη και τον πλούτο της εκκλησίας στα χέρια τους.
β) Οι μετριοπαθείς ενωτικοί, που είναι βασικά οι νεώτεροι αστοί πολιτικοί.

Αποδέχονται την ένωση, αλλά ακολουθούν την πολιτική του Βενιζέλου στην Ελλάδα που συμβιβάζεται με το σύνθημα "ζητούμε την ένωση αλλά την παίρνουμε όταν μας τη δώσει η Βρετανία".
γ) Οι αυτονομιστές. Πρόκειται για τη μερίδα πολιτικών που πιστεύουν ότι δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τη βρετανική πολιτική με το σύνθημα της ένωσης και αποδέχονται την αυτονομία σε μια προσπάθεια να παρακάμψουν τις δεσμεύσεις και τους περιορισμούς, σαν έναν ενδιάμεσο σταθμό για την ένωση. Ενάντια σ'αυτή την κατεύθυνση βάλλουν τόσο οι ενωτικοί, όσο και οι Κομμουνιστές.
δ) Τέλος υπάρχουν οι Βρετανόφιλοι, δηλαδή εκείνοι που δέχτηκαν διάφορες θέσεις απο την αποικιοκρατία, είτε στολίζουν τα στήθη τους με βρετανικά παράσημα. Αυτοί εξυπηρετούν με κάθε τρόπο το αποικιοκρατικό καθεστώς σε βάρος των συμφερόντων του λαού μας.(2)
Όλες αυτές οι φατρίες της δεξιάς βρίσκονται σε ρήξη μεταξύ τους και το χάσμα τους είναι αγεφύρωτο, γιατι το υποδαυλίζει έξυπνα η αποικιοκρατία. Παράλληλα, όμως, όλοι τους διεξάγουν και έντονο αγώνα εναντίον του Κ.Κ.Κ.
Στους κόλπους της δεξιάς υπάρχει μια συνεχής μετακίνηση ανάλογα με τα συμφέροντα των διαφόρων παραγόντων της και πολλοί απο αυτούς, κυρίως ενωτικοί, δεν διστάζουν να απαρνηθούν τον αγώνα όταν εξασφαλίζουν κυβερνητικές θέσεις ή εκδουλεύσεις απο τους αποικιοκράτες, όπως ο Πασχάλης, ο Δέρβης κ.α.
Έτσι η μόνη συνεπής πολιτική κατάσταση στον τόπο μας είναι το Κ.Κ.Κ που ζητά πλήρη ανεξαρτησία της Κύπρου και τη δημιουργία εργατοαγροτικής κυβέρνησης, κατάργηση του υφιστάμενου εκλογικού συστήματος και καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας, ελευθερία του τύπου και των πολιτικών συγκεντρώσεων, κατάργηση του ποινικού κώδικα, κατάργηση του φόρου για την αυτοκρατορική άμυνα, οκτάωρη εργασία στα μεταλλεία, αυξήσεις στα ημερομίσθια, μείωση των τιμών, απαλλοτρίωση των τσιφλικιών και της εκκλησιαστικής γης, χωρίς αποζημιώσεις, και διανομή τους στους άκληρους γεωργούς, κατάργηση της αγγαρίας κ.α.(3)
Λόγω των εξελίξεων το Κόμμα, με απόφαση του ΄Β Συνεδρίου, μπήκε εθελοντικά σε παρανομία για να μπορέσει, όπως αναφέρεται, να αντιμετωπίσει καλύτερα τις αντίξοες συνθήκες: Οι αποικιοκράτες με τα αστυνομικά τους όργανα απειλούν, εκφοβίζουν, παραβιάζουν την αλληλογραφία, ρίχνουν στις φυλακές κάθε ύποπτο, απαγορεύουν τα βιβλία "Κράτος και Επανάσταση", "Για το ψωμί και τη λευτεριά", "Το αλφαβητάρι του Κομμουνισμού" και "Λένιν, ο μεγάλος στρατηγός του πολέμου των τάξεων". Παράλληλα η εφημερίδα του Κόμματος διώκεται και ο υπέυθυνος της Χαρ. Σολομωνίδης φυλακίζεται κατά κανονικά διαστήματα και τελικά αναστέλλεται η έκδοση της.
Απο την πλευρά της η δεξιά και οι τραμπούκοι της αποτελούν συνεχή απειλή για τα προοδευτικά στοιχεία της εποχής, ενώ παράλληλα με τις δωροδοκίες, τις οικονομικές απειλές και τους εκβιασμούς προσπαθεί να μειώσει τη δύναμη του Κόμματος.(4)
Χαρακτηριστικό του αντικομμουνισμού που επικρατεί στην Κύπρο είναι και η απόφαση που πήρε η σύσκεψη των "εθνικοφρόνων" σωματείων της Λευκωσίας στην Αρχιεπισκοπή "πρός αντιμετώπιση των εν Κύπρω κομμουνιστικών ενεργειών". Με την απόφαση "καλούνται πάντες οι δυνάμενοι όπως εργασθούν προς βελτίωσιν της θέσεως του εργάτου". Επίσης τονίζεται " να μην προσλαμβάνονται υπο σωματείων και ατόμων κομμουνισταί τεχνίται και εργάται. Να καταγγέλλονται υπο των γονέων οι κομμουνισταί διδασκάλοι εις το Γραφείον Παιδείας και τον Αρχιεπίσκοπον και να αποσύρονται των σχολείων οι μαθηταί μέχρις ότου επιτευχθεί η απομάκρυνσις των κομμουνιστών διδασκάλων. Να αποτρέπονται οι εκ των χωρίων ερχόμενοι εις τας πόλεις, προς εκμάθησιν της τέχνης, νεαροί απο

του να έρχονται εις επικοινωνίαν με άτομα προσβεβλημένα απο το μικρόβιον του κομμουνισμού".(5)
Δηλαδή σε μια περίοδο που το Κ.Κ.Κ και γενικά οι δημοκρατικές δυνάμεις του τόπου διεξάγουν αγώνα για τη δικαίωση του λαού μας οι αυτοκαλούμενοι "ενωτικοί" συνεργάζονται με τον κατακτητή και προωθούν τις διασπαστικές τους θέσεις, πράγμα που μαρτυρά ότι βασικός στόχος τους είναι ο αντικομμουνισμός και η προστασία των συμφερόντων τους.
Ο ταξικός αγώνας και η ένταση των παθών μεγαλώνει με τις διάφορες εκλογικές αναμετρήσεις, στις οποίες παίρνει μέρος και το Κ.Κ.Κ με σημαντικές επιτυχίες, πράγμα που δείχνει και την τεράστια επιρροή του αν λάβουμε υπόψη ότι έχει ζωή τεσσάρων μόνο χρόνων.
Στις βουλευτικές εκλογές του 1930 εξασφάλισε το 16% των ψήφων, ενώ στις δημοτικές της Πάφου το 35%(6). Οι αριθμοί αυτοί είναι τρομακτικοί αν λάβουμε υπόψη την αστυνόμευση των εκλογών, τις άγριες διώξεις, τις δωροδοκίες της δεξιάς και το γεγονός ότι δικαίωμα ψήφου είχαν τότε μόνο οι κληρούχοι και οι καταστηματάρχες, πράγμα που αφήνει τη μάζα του λαού χωρίς ψήφο. Στα 1928 απο τις 330.601 κατοίκους δικαίωμα ψήφου είχαν μόνο 58.958 άτομα, δηλαδή μόλις το 18% του πληθυσμού(7), και αυτοί ήταν κυρίως οι πλουτοκράτες και οι εξαρτώμενοι τους. Τα περισσότερα μέλη ακόμα και της Κ.Ε του Κόμματος δεν είχαν δικαίωμα ψήφου.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η Κύπρος την εποχή αυτή είναι μια υπανάπτυκτη αγροτική χώρα με ημιφεουδαρχικές συνθήκες και χωρίς αναπτυγμένη πολιτική ζωή, που θα επιτρέψει ζυμώσεις και θα οδηγήσει σε ορθότερα συμπεράσματα για την πορεία που θα πρέπει να ακολουθηθεί.
Κυριαρχούν οι πλουτοκράτες-τσιφλικάδες και τοκογλύφοι, που πολιτεύονται ανάλογα με τα συμφέροντα τους. Αν μελετήσουμε προσεκτικά τις εξελίξεις θα δούμε ότι κίνητρο των πολιτικών ζυμώσεων είναι ο αγώνας εξουσίας μεταξύ των τσιφλικάδων, της ανερχόμενης αστικής τάξης και του κλήρου. Όλοι τους χρησιμοποιούν ως ισχυρό όπλο τη συνθηματολογία για την ένωση και ανάλογα με τα συμφέροντα τους τροποποιούν και τα συνθήματα.
Βέβαια το κυριότερο πρόβλημα της εποχής για τη λαϊκή μάζα δεν είναι το σύνθημα της ένωσης, αλλά η αντιμετώπιση των πιεστικών οικονομικών προβλημάτων που οδηγούν καθημερινά το λαό στη χειρότερη εξαθλίωση και φτώχεια(8). Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 είχε τρομακτικές συνέπειες και στην Κύπρο. Πέρα απο την εισαγώμενη κρίση μια σειρά τοπικοί παράγοντες επιτείνουν την εξαθλίωση του λαού μας.
Η μεγάλη ανομβρία, που ξηραίνει κυριολεκτικά την ύπαιθρο και η ανικανότητα και αδιαφορία των αποικιοκρατών και των δεξιών πολιτικών να προωθήσουν μια κάποια -έστω- υποφερτή λύση των προβλημάτων του λαού, δημιουργούν στην Κύπρο μια χαώδη κατάσταση.
Ο αριθμός των εργατών μόλις φτάνει τις 25 χιλιάδες και των εργατών γεωργίας τους χίλιους(9). Μεγάλος αριθμός απο αυτούς απασχολείται στα μεταλλεία, αλλά συνεχώς τεράστιες αγροτικές μάζες ξεκληρίζονται λόγω της τοκογλυφίας και κινούνται στις πόλεις για δουλιά. Έτσι η ανεργία φτάνει σε τρομακτικούς αριθμούς. Χιλιάδες άτομα συνωθούνται στην περιοχή των μεταλλείων για ένα ξεροκόμματο, έστω κι'αν ξέρουν ότι και εκεί έχουν ελαττωθεί -λόγω της κρίσης- οι δυνατότητες απασχόλησης, αλλά και λόγω της αρπακτικότητας του κεφαλαίου, που εκμεταλλεύεται την κατάσταση για μεγαλύτερα κέρδη.(Δες Π.Βαρνάβα: τα μεταλλεία της Κύπρου, έκδοση ΠΕΟ 1993).

Το βιοτικό επίπεδο του λαού μας πέφτει τρομερά χαμηλά, σχεδόν στο μηδέν. Οι τιμές των ειδών πρώτης ανάγκης είναι απρόσιτες για τα μεροκάματα των εργαζομένων. Τα μεροκάματα είναι 1-2 σελίνια, ενώ μια οκά ψωμί στοιχίζει τρία γρόσια, μια οκά φασόλια - βασικό είδος διατροφής της μάζας- 14 γρόσια, κουκιά 6 γρόσια, σαπούνι 12 γρόσια, ζάχαρη 6 γρόσια, λάδι 22 γρόσια η οκά(10).
Την ίδια περίοδο η τιμή του κριθαριού απο 3 σελίνια το κιλό πέφτει στο 1, των χαρουπιών απο 26 σελίνια το καντάρι πέφτει στα 9 σελίνια, του κρασιού απο 21 σελίνια το γομάρι πέφτει στα 10 σελίνια και της πατάτας απο 2 γρόσια η οκά στο μισό γρόσι(11). Απο αυτό φαίνεται η πλήρης εξαθλίωση της αγροτικής μάζας που αποτελεί σχεδόν το 80% του συνόλου του πληθυσμού. Σ' αυτό πρέπει να προσθέσουμε την άγρια εκμετάλλευση της τοκογλυφίας που ξεκληρίζει καθημερινά ολόκληρες οικογένειες.
Ήταν επόμενο μέσα σε αυτές τις συνθήκες ο λαός της Κύπρου να είναι ένα πραγματικό ηφαίστειο που απο στιγμή σε στιγμή θα εκραγεί. Γι'αυτό στρέφεται αποφασιστικά προς τη νέα πολιτική δύναμη το Κ.Κ.Κ.
Η αποικιοκρατία για να αντιμετωπίσει τη λαϊκή αντίδραση εφαρμόζει μια σειρά αντιδημοκρατικά, καταπιεστικά μέτρα που προκαλούν ακόμα περισσότερο τη λαϊκή αγανάκτηση. Τα μέτρα αυτά είναι ο Νέος Ποινικός Κώδικας(12), ο νέος περι τύπου Νόμος(13), και ο νέος εκπαιδευτικός νόμος(14). Τούτα προκαλούν θύελλα αντιδράσεων του λαού.

ΤΟ 1931

Μέσα σ'αυτές τις γενικότερες συνθήκες για την Κύπρο, φτάνουμε στο 1931, τον χρόνο δηλάδη που θα σημειωθούν τα Οκτωβριανά, όπως έμειναν στην ιστορία, δηλαδή η εξέγερση του κυπριακού λαού ενάντια στην αποικιοκρατία.
Μετά την εφαρμογή του νέου Ποινικού Κώδικα το 1930 η δεξιά διασπάστηκε ακόμα περισσότερο απο τις αποτυχίες της ενωτικής παράταξης στις διάφορες αποστολές της στο εξωτερικό για προώθηση της ένωσης.
Η αποστολή της πρεσβείας του 1925 στο Λονδίνο από τους Θεοδότου, Ν.Κλ. Λανίτη και Χατζηπαύλο απότυχε πλήρως.
Σύμφωνα με ανταποκρίσεις του Γαλατόπουλου απο το Λονδίνο, η πρεσβεία δεν μπόρεσε να έχει επαφή με το υπουργείο Εξωτερικών και διέμενε στο καλύτερο ξενοδοχείο του Λονδίνου, το Πικαντίλι(αγόραζαν λέει πορτοκάλια που στοίχιζαν δέκα σελίνια το ένα) και όλα τα έξοδα τα πλήρωνε βέβαια ο κυπριακός λαός, αφού η εθναρχία στηριζόταν στη λαϊκη οικονομική ενίσχυση.
Ανάλογες είναι και οι κατηγορίες του Α.Τριανταφυλλίδη που καταλογίζει ότι τα μέλη της αποστολής χρησιμοποίησαν την ιδιότητα τους για να κανονίσουν προσωπικές δουλιές(15).
Οι προσπάθειες της πρεσβείας στο Λονδίνο είχαν προσκρούσει στην αδιαλλαξία της βρετανικής κυβέρνησης και την άρνηση της να προωθήσει το Κυπριακό, γιατί τα βρετανικά συμφέροντα ήταν μεταξύ άλλων στενά συνδεδεμένα με τους Βρετανούς κεφαλαιοκράτες και δεν ήθελε να τους δυσαρεστήσει για χάρη του Κυπριακού(16).
Έτσι στις αρχές του 1931 η νεώτερη γενιά της ακροδεξιάς, δηλαδή των αδιάλλακτων ενωτικών, αρχίζουν έντονο αγώνα για την επανάκτηση του χαμένου εδάφους. Με συνθήματα ενάντια στα αντιλαϊκά μέτρα και υπέρ της ένωσης προσπαθεί να ανακόψει τη στροφή προς τα αριστερά. Παράλληλα μπαίνει στους τόπους δουλιάς με τον μαυροπινακισμό κομμουνιστών και προσπαθεί με τους Γ. Χατζηπαύλο και Μ. Μιχαηλίδη, νέους τότε δικηγόρους, να διασπάσει το νεαρό εργατικό κίνημα του νησιού. Ρίχνουν το σύνθημα για δημιουργία "ελληνικών εργατικών λεσχών" και παρουσιάζονται τότε οι λέσχες Πανεργατικός, Ισχύς

κ.α(17).
Μέσα σ'αυτά τα πλαίσια εντείνεται ο ταξικός αγώνας στην Κύπρο και ο αντικομμουνισμός φτάνει στο αποκορύφωμα του. Αποτέλεσμα τούτης της κατάστασης είναι και η πρώτη μαζική σύγκρουση μεταξύ αριστεράς και δεξιάς στην Κύπρο, με σοβαρά επεισόδια στη Λευκωσία και τη Λεμεσό τις 25 του Μάρτη του 1931.
Οι ενωτικοί με ακραία σωβινιστικά συνθήματα προετοιμάζονται να γιορτάσουν την εθνική επέτειο. Ανάλογες ενέργειες κάνει και το Κ.Κ.Κ. Το Κόμμα κυκλοφόρησε διακήρυξη που κατάγγελλε τον τρόπο που η ελληνική αστική τάξη εκμεταλλεύεται την παράδοση και παράλληλα εξηγούσε την "αντιδραστική σημασία του συνθήματος ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα". Επίσης καλούσε το λαό να αγωνιστεί για την απελευθέρωση της Κύπρου απο το Βρετανικό αποικιακό ζυγό και την αποκατάσταση (σύμφωνα με τις αποφάσεις της Κομμουνιστικής Διεθνούς για δημιουργία Βαλκανικής Ομοσπονδίας) της δημοκρατίας σε μια Σοβιετική Δημοκρατία της Κύπρου.
Κομμουνιστές εργάτες πήγαν να μοιράσουν τη διακήρυξη στη συγκέντρωση που οργάνωσε η δεξιά στη Λευκωσία, οπότε τους επιτέθηκαν "εθελοντές" πρώην πολεμιστές στον ελληνικό στρατό(18). Τότε επέμβηκε η αστυνομία για να χωρίσει τάχα τα "δύο κόμματα", αλλά στην πραγματικότητα για να υποστηρίξει τους "εθνικόφρονες". Έθεσε υποκράτηση οκτώ εργάτες. Πέντε απο αυτούς καταδικάστηκαν σε δύο μήνες φυλάκιση ο καθένας.
Τα σοβαρότερα επεισόδια έγιναν στη Λεμεσό, όπου εργάτες ανάρτησαν την κόκκινη σημαία στο ελληνικό γυμνάσιο της πόλης για μια ώρα. Επίσης μοίρασαν διακηρύξεις του κόμματος στη συγκέντρωση των εθνικόφρονων και όταν ο ομιλητής κάλεσε τους παρευρισκόμενους να φωνάξουν "ζήτω η ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα" οι Κομμουνιστές απάντησαν: "Κάτω η ένωση. Ζήτω η Σοβιετική Δημοκρατία της Κύπρου"(19). Ακολούθησαν αιματηρές συγκρούσεις και η αστυνομία έτρεξε σε βοήθεια των εθνικιστών. Συνέλαβε 22 εργάτες, αλλά τελικά η συγκέντρωση διαλύθηκε. Σε δίκη που ακολούθησε καταδικάστηκαν σε έξι μήνες φυλάκιση οι Σκελέας, Γ.Γ του Κόμματος, δύο μήνες ο Σολομωνίδης, υπεύθυνος της εφημερίδας "Νεός Άνθρωπος" και μέλος της Κ.Ε του Κόμματος. Άλλοι οκτώ κομμουνιστές καταδικάστηκαν σε ένα μήνα φυλάκιση, ενω μια κομμουνίστρια καταδικάστηκε σε μια λίρα πρόστιμο, ποσό πολύ μεγάλο για την εποχή. Μετά την καταδική των συλληφθέντων έγιναν διαδηλώσεις εργατών έξω απο το διοικητήριο Λεμεσού σε ένδειξη διαμαρτυρίας για την απόφαση που άφισε άθικτους τους δεξιούς "εθελοντές". Οι Βρετανοί συλλάβανε τότε το Βάτη με την κατηγορία ότι ξεσήκωσε τους εργάτες με δύο διαλέξεις που έδωσε στη Λευκωσία(20).
Μετά τις συγκρούσεις αυτές το μίσος μεταξύ των δύο παρατάξεων καλλιεργείται σκόπιμα απο τη δεξιά σε μια προσπάθεια εκφοβισμού των κομμουνιστών. Οι τραμπούκοι της δεξιάς καθημερινά προκαλούν και κτυπούν μεμονωμένους εργάτες, μπροστά στα μάτια της αστυνομίας. Παράλληλα η αστυνομία πάει στους τόπους δουλιάς, υποδείχνει στους εργοδότες "ανεπιθύμητα" πρόσωπα και οι εργοδότες τα διώχνουν απο τη δουλιά. Μπροστά σ'αυτή τη κατάσταση το Κόμμα αναγκάζεται να πάρει διάφορα μέτρα αυτοπροστασίας(δες προηγούμενη υποσημείωση).
Στην επικίνδυνη αυτή καμπή το Κόμμα προσπαθεί να αναδιοργανωθεί και μετακλήθηκε απο τη Μόσχα ο Βάτης (έφτασε τα τέλη του 1930). Στις 12 Ιούλη 1931 πραγματοποιείται η Ά παγκύπρια Συνδιάσκεψη του Κόμματος, στην οποία παίρνουν μέρος πολλά(21) νέα μέλη.
Η Συνδιάσκεψη αυτή κατά τη γνώμη μας ήταν τρομερά επηρεασμένη απο τις διώξεις σε βάρος του Κόμματος και τα νέα μέλη, που πήραν μέρος σ'αυτή(22), προ-

σπάθησαν να "ξεπεράσουν" τον κίνδυνο με ανώδυνες λύσεις.
Ανάμεσα στ'άλλα πρότειναν όπως το κόμμα "εγκαταλείψει τη γραμμή της ανεξαρτησίας" και "αγωνιστεί πρώτα για την ένωση ως απαραίτητο σταθμό για τον τελικό σκοπό". Οι απόψεις αυτές απορρίφθηκαν απο τη συνδιάσκεψη(βασικά απο το Βάτη και μερικά παληά στελέχη) σαν "οππορτιουνιστική θεωρία που είχε σκοπό να δέσει το Κ.Κ.Κ στην ουρά των ενωτικών της κεφαλαιοκρατίας"(23).
Η Συνδιάσκεψη επέκρινε την απόφαση του Β' συνεδρίου να τεθεί απο μόνο του το κόμμα στην παρανομία επειδή θεσπίστηκε ο Ποινικός Κώδικας. Επίσης έγινε κριτική απο τα νέα στελέχη, όπως αναφέρει ο Μ.Περδίος στο Δοκίμιο, γιατί το κόμμα ακολούθησε σεκταριστικό δρόμο(24).
Μετά τη συνδιάσκεψη η έδρα του κόμματος μεταφέρεται απο τη Λεμεσό στη Λευκωσία και αρχίζει μια νέα οργανωτική προσπάθεια με κύριο μοχλό το Βάτη, που με την αρθρογραφία και τις διαλέξεις του προσεγγίζει πλατειές μάζες.
Στις τέσσερις πόλεις (Λευκωσία, Λεμεσό, Λάρνακα και Αμμόχωστο) λειτουργούν εργατικές λέσχες.
Αυτή ακριβώς η οργανωτική προσπάθεια του κόμματος με τη μεταφορά της έδρας του και την ενίσχυση του με πολλά νέα μέλη καθώς και οι διώξεις απο την αποικιοκρατία και τη δεξιά απορροφούν όλες του τις δυνάμεις και το παρεμποδίζει να παρακολουθήσει στενά τις ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις, που θα ακολουθήσουν το φθινόπωρο του 1931.
Και όντως η πρωτοβουλία περνά τώρα στα χέρια της εξτρεμιστικής δεξιάς.

ΤΑ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΑ

Η αστική ιστοριογραφία προσπάθησε να μας παρουσιάσει την εξέγερση του 1931 σαν μια προσπάθεια της αστικής τάξης και της εκκλησίας να διώξει την αγγλική αποικιοκρατία.
Τα πράγματα, όμως, είναι εντελώς διαφορετικά. Τα Οκτωβριανά ήταν μια αυθόρμητη λαϊκή εξέγερση που τόσο η αστική τάξη, όσο και η εκκλησία προσπάθησαν να αποτρέψουν, αλλά η κατάσταση τους ξέφυγε απο τα χέρια λόγω της λαϊκής αγανάκτησης.
Στις τάξεις της ενωτικής, κυρίως, παράταξης υπέβοσκε βαθειά κρίση που πήγαζε απο την ανάγκη διαδοχής του αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ', που βρισκόταν στα τελευταία του. Το θέμα της διαδοχής είναι σημαντικό, γιατί ο νέος αρχιεπίσκοπος με την οικονομική βάση της αρχιεπισκοπής θα ελέγχει - στις νέες συνθήκες- κάθε πολιτική κίνηση στην Κύπρο. Βασικοί διεκδικητές του χρήσματος ήταν ο Μητροπολίτης Κερύνειας Μακάριος Β', εκπρόσωπος της πιο αντιδραστικής μερίδας των ενωτικών, που συγκέντρωνε γύρω της τους νέους, κυρίως, διανοούμενους, που θέλουν να αναδειχτούν και γι'αυτό είναι αδίστακτοι στο να εκμεταλλευτούν κάθε τι που θα τους αποφέρει κέρδη. Απο την άλλη ο Μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς ήταν ένας συντηρητικός και αλαζωνικός, όπως χαρακτηρίζεται, κληρικός που δεν δίσταζε μπροστά σε τίποτα, όπως θα δούμε, προκειμένου να επιβληθεί. Ανήκε στη μετριοπαθή μερίδα που επιδίωκε προώθηση της ένωσης σε συνεργασία με την κυβέρνηση, δηλαδή ήταν Βενιζελικός.
Οι δύο αυτές παρατάξεις βρίσκονται σε ανοικτή ρήξη και αυτό φαίνεται απο τις ενέργειες τους-όπως αναφέρουμε πιο κάτω- με την ευκαιρία της εκατονταετηρίδας για τη δημιουργία του ελληνικού κράτους.
Η δεξιά συμφώνησε να αποστείλει υπόμνημα(25) στη βρετανική κυβέρνηση για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Για την ενίσχυση του αιτήματος αποφασίστηκε να αποσταλεί στο Λονδίνο τριμελής αντιπροσωπεία απο τον μητροπολίτη Κιτίου, και τους πολιτευτές Σ.Γ Σταυρινάκη και Ζ.Ρωσσίδη.
Το υπόμνημα είχε έκταση 25 σελίδες και ανέλυε πέρα απο το ενωτικό αίτημα και

την οικονομική κατάσταση, ιδιαίτερα τη βαριά φορολογία που έφτανε τα 20-25% του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος.
Δεν έγινε γνωστό τι συζητήθηκε στο Λονδίνο απο την εθνική αντιπροσωπεία, που πήγε να αξιώσει ένωση. Πάντως ο Βρετανός υπουργός Αποικιών Πάσγιλτ στην απαντητική επιστολή του μιλά για αίτημα αυτοκυβέρνησης και τονίζει ότι "μια τέτοια παράκληση θα έπρεπε να μελετηθεί με μεγάλη προσοχή.". Για το πως το αίτημα του υπομνήματος για ένωση μετατράπηκε μέχρι να φτάσουν στο Λονδίνο σε αυτοκυβέρνηση, οι αστοί ιστορικοί δεν δίνουν καμία εξήγηση.
Την απάντηση σ'αυτό θα τη βρούμε στην επιστολή που έστειλαν τα τρία τουρκοκυπριακά μέλη του νομοθετικού σώματος Μουνίρ, Τζιελάλεντ και Μουσά, στον υπουργό Αποικιών της Βρετανίας, για να εκφράσουν την αντίθεση τους στις ενέργειες των Ελληνοκυπρίων. Ανάμεσα στ'άλλα στην επιστολή τονίζεται: ....2) "Οι εσωτερικές προσωπικές αντιθέσεις που ανεφύησαν κατά τη συζήτηση του υπομνήματος, και οι οποίες διαδόθηκαν και στον τοπικό ελληνικό τύπο, θα πρέπει να σκιαγραφήσουν το επίπεδο της ιδεολογίας των υπομνηματογράφων, την αμοιβαία δυσπιστία, που επικρατεί μεταξύ τους και την απόλυτη έλλειψη πεποίθησης στην υπόθεση που ανάλαβαν, για πασιφανείς σκοπούς, να προωθήσουν"(26).
Μετά την αποτυχία και της νέας προσπάθειας της ενωτικής δεξιάς, η βρετανική αποικιοκρατία, που αντιμετώπιζε σημαντικά οικονομικά προβλήματα λόγω της παγκόσμιας κρίσης, θεωρεί τη στιγμή κατάλληλη για δράση.
Παρουσιάζει στη βουλή τον προυπολογισμό του 1931, που προβλέπει έλλειμα εξήντα χιλιάδων λιρών, και το οποίο θα καλυφθεί απο το αποθεματικό του νησιού που φυλαγόταν για περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης, δηλαδή για αποζημιώσεις σε περίπτωση θεομηνιών ή απρόβλεπτη οικονομική κρίση. Ο λαός ζητούσε όπως τα περισσεύματα αυτά χρησιμοποιηθούν σαν βάση για τη δημιουργία Αγροτικής Τράπεζας(27). Ο λαός αντιδρά και ζητά κατάργηση των περιττών θέσεων και μείωση των απολαβών των υψηλομίσθων Βρετανών, ώστε να εξοικονομηθούν εκατό χιλιάδες λίρες. Τελικά ο προϋπολογισμός εγκρίνεται με τις ψήφους των Βρετανών και των Τουρκοκύπριων βουλευτών.
Οι Ελληνοκύπριοι βουλευτές καταγγέλουν την πράξη αυτή με διάγγελμα τους, στο οποίο, ανάμεσα στ'άλλα, τονίζει: "Δια να δούμε πως θα μπορέσωμεν επιτέλους αγωνιζόμενοι απο του συνταγματικού προμαχώνος(28) και επι του βάθρου του δυνατού και αρραγούς των ανθρωπίνων δικαίων να ζήσωμεν ελεύθεροι είς έναν ενιαίον κοινοτικόν σύνολον μετά των ελευθέρων αδελφών της κοινής όλων μητρός Ελλάδος. Διότι τότε, και μόνον τότε, όταν ζήσωμε εντός του εθνικού μας πλαισίου, νοικοκύρηδες εμείς, μέσα στο δικό μας σπίτι, θα μπορέσωμεν να ίδωμεν την προκοπήν, την ευτυχίαν, την ευημερίαν, την χαράν εκείνην την οποίαν ματαίως αναζητούμεν μέσα είς το σκότος αυτό της δουλείας της πατρίδος μας(29)."
Μετά την κατακραυγή για τη χρησιμοποίηση των αποθεμάτων πρός χρηματοδότηση του νέου προϋπολογισμού, οι αποικιοκράτες καταφεύγουν στην τροποποίηση του τελωνειακού δασμολογίου για αύξηση των εισοδημάτων του κράτους.
Κατά τη συζήτηση του νέου δασμολογίου, εκτός απο τους Ελληνοκύπριους βουλευτές εκφράζεται εναντίον των νέων μέτρων και ο Τουρκοκύπριος βουλευτής Νετζιατί Μπεϋ(πράγμα που γίνεται πολύ σπάνια να συμφωνήσουν δηλαδή Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι). Όταν, όμως, γίνεται η ψηφοφορία απουσιάζουν απο την αίθουσα όλοι οι Τουρκοκύπριοι και έτσι το νέο δασμολόγιο καταψηφίζεται με έντεκα ψήφους των Ελληνοκυπρίων, έναντι εννέα ψήφους των βρετανικών μελών(30). Παρά την καταψήφιση του το νέο δασμολόγιο επιβάλλεται με βασιλικό διάταγμα και ο κόσμος εξεγείρεται. Με ποικιλόμορφες εκδηλώσεις ζητά

κατάργηση της νέας φορολογίας και καλεί τους βουλευτές να αγωνιστούν ενάντια στο νέο αυτό αντιλαϊκό μέτρο κι αν δεν πετύχουν τίποτα να παραιτηθούν.

Μερικοί απο τους βουλευτές, με επικεφαλής το Νικόδημο Μυλωνά, αντιδρούν στη λαϊκή αξίωση, γιατί φοβούνται ότι δεν θα επανεκλεγούν. Οι βουλευτές εμπλέκονται σε ατέρμονες συζητήσεις χωρίς κανένα αποτέλεσμα.

Ύστερα απο πολλές πιέσεις οι Ελληνοκύπριοι βουλευτές συνέρχονται στο Σαΐττά σε μυστική σύσκεψη για να πάρουν οριστική απόφαση. Για τα αποτελέσματα της σύσκεψης αυτής επίσημα δεν έγινε τίποτα γνωστό(31) πέρα απο την απόφαση να παραπεμφθεί η απόφαση της σύσκεψης για νέα μελέτη και τελική έγκριση στην Εθνική Οργάνωση Κύπρου.

Με τον τρόπο αυτό η πρωτοβουλία των κινήσεων περνά ουσιαστικά στην εκκλησία που κατευθύνουν οι Κυρηνειακοί με την οργάνωση ΕΡΕΚ(Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις Κύπρου)(32).

Η Εθνική Οργάνωση Κύπρου(33) που κατευθύνεται απο την αρχιεπισκοπή πραγματοποίησε απο τις τρείς μέχρι τις δεκαεπτά του Οκτώβρη αλλεπάλληλες συσκέψεις και διαβούλια για τη λήψη οριστικής απόφασης(34) χωρίς όμως κανένα αποτέλεσμα.

Η ΕΡΕΚ χρησιμοποιεί το χρόνο αυτό για να εδραιώσει τις θέσεις του Μητροπολίτη Κερύνειας για κατάκτηση του αρχιεπισκοπικού θρόνου. Παράλληλα προωθεί αφορισμό των Κομμουνιστών. Γενικά αυτή η δράση και οι αντιδράσεις του κοινού και της πλειοψηφίας των βουλευτών καταθορυβούν το Νικόδημο Μυλωνά που βλέπει το παιχνίδι του για τον αρχιεπισκοπικό θρόνο να χάνεται. Έτσι αποφασίζει να δράσει σατανικά και κεραυνοβόλα. Στη Λάρνακα η ΕΡΕΚ είχε προγραμματίσει για τις 18 του Οκτώβρη 1931 συλλαλητήριο καταδίκης του Μυλωνά. Ο Μητροπολίτης θέλωντας και μη αποφασίζει να δράσει. Το βράδυ στις 17 του Οκτώβρη άνθρωποι του μοιράζουν απο σπίτι σε σπίτι διακήρυξη(35) του με την οποία ανακοινώνει την παραίτηση του απο τη βουλή(χωρίς να συνεννοηθεί με κανένα) και κηρύσσει ανένδοτο αγώνα κατά των Βρετανών.

Αμέσως μετά ανακοινώνουν την παραίτηση τους και οι τρείς λαϊκοί βουλευτές της μητροπολιτικής περιφέρειας Κιτίου, δηλαδή οι Λανίτης, Κυριακίδης και Αραδιππιώτης.

Μετά την απόφαση αυτή οι εξελίξεις είναι ραγδαίες.

Η ΕΡΕΚ με ανακοίνωση της ζητά με φανατισμό την ένωση και κηρύσσει γενικό μπουκοτάρισμα των βρετανικών προϊόντων.

Οι οκτώ βουλευτές που έμειναν εκτεθειμένοι, με ανακοίνωση τους κατηγορούν το Μυλωνά: "παλινωδήσαντως κρυφίως την τελευταίαν στιγμή, τορπιλλίσαντος την ενότητα του σώματος των Ελλήνων βουλευτών και μηδενίσαντος δια της μονομερούς του πράξεως και του τρόπου καθ'όν την επετέλεσε , την σημασία και τη βαρύτητα μιας ομαδικής παραιτήσεως.....απεφάσισεν(το σώμα) όπως προ των δολίων ενεργειών, κύκλων καταχθονίων, οίτινες παρέσυραν ατυχώς και τινάς Κυπρίους καλής πίστεως, όπως παραμείνει επι των μαρτυρικών και ασφυκτικών του επάλξεων"....

Σε απάντηση ο Κιτίου πηγαίνει στη Λεμεσό όπου του γίνεται υποδοχή ήρωα και δημοκοπικά, ο μέχρι χθές αρνητής του λαού και του αγώνα του αναφέρει στην ομιλία του: "Εν ονόματι του θεού και του λαού κηρύττω την ένωσιν μετά της μητρός Ελλάδος και την ανυπακοήν και ανυποταξίαν εις τους άνομους νόμους του ανήθικου, φαύλου και επονείδιστου καθεστώτος όπερ καλείται "αγγλικόν καθεστώς". Επίσης καλεί το λαό να αντιτάξει ανυπακοή "εις τας άδικας και αυθαίρετους θελήσεις του κυριάρχου" και να καταβάλει κάθε προσπάθειαν δια να λείψει απο τον τόπο μας "το άγος και το όνειδος του ανθρώπινου πολιτισμού, που ονομάζεται αγγλική κατοχή και διοίκησις της Κύπρου". Επίσης καλεί τους

νέους να γίνουν πρωτοπορία στον αγώνα, να δείξουν ότι δεν είναι μόνο νέοι στο σώμα, αλλά και ότι έχουν ψυχή "νεάζουσαν και ορμώσαν προς τας σκληράς επιδιώξεις και τους τραχείς αγώνας δια μιαν ελευθέραν πατρίδαν, δια μιαν ευτυχή αύριον, η οποία να τους ανήκει περισσότερον ή εις ημάς(36)."

Η ενέργεια του αυτή ήταν καθοριστική. Η ΕΡΕΚ συσπειρώνεται γύρω του και οι οκτώ βουλευτές μπροστά στον κίνδυνο να απομονωθούν απο τους εξτρεμιστές, αποφασίζουν να παραιτηθούν. Παράλληλα οι βουλευτές καλούν για την άλλη μέρα 21 του Οκτώβρη συγκέντρωση στην Εμπορική Λέσχη Λευκωσίας. Ομάδες μαθητών(37) περιέρχονται τα καταστήματα και καλούν τον κόσμο να παρευρεθεί. Άλλοι αρχίζουν να κτυπούν τις καμπάνες των εκκλησιών. Το απόγευμα πρίν τη συγκέντρωση έγινε γνωστό ότι όλα τα μέλη της βουλής παραιτήθηκαν.

ΣΤΟ ΚΥΒΕΡΝΕΙΟ

Στη συγκέντρωση(38), που άρχισε στις πέντε και τριάντα το απόγευμα μίλησαν σχεδόν όλοι οι βουλευτές. Επίσης μίλησε ο Διονύσιος Κυκκώτης, οικονόμος της εκκλησίας της Φανερωμένης. Οι αστοί ιστορικοί αναφέρουν ότι ο Κυκκώτης μίλησε ύστερα από.... αξίωση του πλήθους, το περιεχόμενο της ομιλίας του(39), όμως και η συμπεριφορά του, μαρτυρούν κάποια προεργασία, ότι δηλαδή λήφθηκε προηγούμενα κάποια απόφαση στην αρχιεπισκοπή για εκμετάλλευση των εξελίξεων.

Ο Ι. Μαύρος, εξ'άλλου, παραθέτει μαρτυρία του Σάβββα Πάτσαλου, απο την Αγλαντζιά, που τότε ήταν-σύμφωνα με τον Ι.Μ- "στους κύκλους των εθνικοφρόνων" και γνώριζε τα μαγειριά της εποχής.

Σύμφωνα με τη μαρτυρία, απαντώντας σε ερώτηση ποιοι οργάνωσαν το συλλαλητήριο, ο Πάτσαλος είπε "ήταν δουλειές των Παπάδων". Αυτό εξηγεί και το γεγονός ότι ενώ ο Χατζηπαύλος ήταν στο κυνήγι, κυκλοφόρησαν προκηρύξεις που ανέφεραν ότι ο Χατζηπαύλος θα μιλούσε στη συγκέντρωση(40).

Όλοι οι ομιλητές κατα την εκδήλωση αναφέρτηκαν βασικά στην ένωση, σε μια προσπάθεια να δώσουν στην εκδήλωση χρειά εθνική. Ξεχάσανε τα προβλήματα του λαού και δεν έκαμαν αναφορά σ'αυτά όσο και άν ο λαός φώναζε συνέχεια "κάτω οι φορομπήκτες"(41). Τόση ήταν η συνθηματολογία του πλήθους και η χλαλοη που οι ομιλητές καλά καλά δεν ακούγονταν(42).

Ο λαός επίσης ζητούσε να δωθεί στον κυβερνήτη υπόμνημα, αλλά οι ηγέτες - πολιτικάντηδες κατέβαλαν έντονες προσπάθειες να πείσουν το κόσμο να διαλυθεί μετά τις ομιλίες και δήλωναν ότι οι ίδιοι θα υπέβαλλαν το υπόμνημα την άλλη μέρα. Κανένας δεν τους άκουγε. Αντίθετα κάποιος φώναξε ότι ο κυβερνήτης θα έφευγε την άλλη μέρα για το Λονδίνο και ο κόσμος τότε, οργισμένος φώναξε: "Στο Κυβερνείο".

Η πορεία ξεκίνησε και κανένας δε μπορούσε να σταματήσει τη λαϊκή μάζα(43). Οι ηγετίσκοι στο ξεκίνημα ήταν επικεφαλής, αλλά μέχρι το στάδιο ΓΣΠ, επειδή δεν ήθελαν να προχωρήσουν, βρέθηκαν στο μέσο της συγκέντρωσης και στο τέλος την εγκατέλειψαν. Μόνο οι Θεοδότου, Κυκκώτης και Χατζηπαύλου προχώρησαν μέχρι το Κυβερνείο(44).

Στο σημείο αυτό ο Χατζηπαύλος σε συνεννόηση με τους άλλους βουλευτές κάλεσε και πάλι το λαό να διαλυθεί και αντιπροσωπεία- δηλαδή οι ίδιοι- να πάει στον Κυβερνήτη να συζητήσει το θέμα. Ο λαός τότε διαμαρτυρήθηκε με τη φράση "οϊ να πάτε να πιείτε τσιάϊ(45)". Μετά απο αυτό οι βουλευτές έφυγαν απο τη συγκέντρωση προφανώς φοβούμενοι τις συνέπειες(46), αλλά σε λίγο γύρισαν πίσω οι Χατζηπαύλου, Θεοδότου, Κυριακίδης και Κυκκώτης. Μαζί με τα γυμνασιόπαιδα έκαμαν κλειό για να παρεμποδίσουν το κόσμο να προχωρήσει(47). Μάταια, όμως. Ο λαός, που ενώ περνούσε έξω απο τις αποθήκες του δασονομείου έσπασε

τις πόρτες και εξοπλίστηκε με ξύλα και πέτρες, όρμησε στην αυλή του Κυβερνείου. Εύκολα παραμερίστηκε η λιγοστή φρουρά, γιατί το αυθόρμητο της εξέγερσης δεν επέτρεψε-στην κατα τ'άλλα πολύ καλά ενημερωμένη-αποικιακή κυβέρνηση να πάρει τα αναγκαία μέτρα, πράγμα που επιβεβαιώνει το αυθόρμητο της εκδήλωσης. Επίθεση της αστυνομίας-φρουράς με ρόπαλα στάθηκε αδύνατο να σταματήσει τον αγανακτισμένο και ακαθοδήγητο λαό. Σπάζουν παράθυρα, αναποδογυρίζονται αυτοκίνητα και πυρπολείται ένα τζίπ. Η φωτιά μεταδίδεται στο ξύλινο κτιριακό συγκρότημα. Σε λίγο μένουν μόνο οι στάκτες.

Και ενώ συνεχίζονται οι συγκρούσεις φτάνουν αστυνομικές ενισχύσεις που πυροβολούν εναντίον του πλήθους. Ο κόσμος τρομαγμένος οπισθοχωρεί, διαλύεται και φεύγει.

Απο τους πυροβολισμούς σκοτώθηκε ο Ονούφριος Κληρίδης, γκαρσόνι σε νυκτερινό κέντρο, που είχε σχέσεις και με κομμουνιστές νεολαίους(48). Επίσης τραυματίστηκαν 15 άτομα, κυρίως εργάτες και μαθητές. Μερικοί απο αυτούς, όπως οι Χαβάς, Κακουλλή κ.α φέρουν ονόματα γνωστών αριστερών οικογενειών της εποχής στην επαρχία Λευκωσίας.

Τις επόμενες μέρες έγιναν εκδηλώσεις διαμαρτυρίας σε ολες τις πόλεις και σε εκατό απο τα 598 μικτά ή καθαρά ελληνοκυπριακά χωριά, με αποτέλεσμα να πυροβοληθούν και σκοτωθούν δεκατρία άτομα, και να τραυματιστούν και να συλληφθούν εκατοντάδες άλλα(49). Μέχρι τις 24.2.1932 δικάστηκαν απο τα αποικιακά δικαστήρια 2,952 πρόσωπα και καταδικάστηκαν 2,679, χωρίς να γίνει αποδεκτή καμιά έφεση, ενώ στα δικαστήρια εκκρεμούσαν 304 υποθέσεις(50). Επίσης εξορίστηκαν οι ακόλουθοι παράγοντες της δεξιάς: Διονύσιος Κυκκώτης, Θεοφάνης Θεοδότου, Θεόδωρος Κολοκασίδης, Οδυσσέας Τσαγγαρίδης, Γεώργιος Χατζηπαύλος, Μητροπολίτης Νικόδημος Μυλωνάς, Μητροπολίτης Μακάριος και Σάββας Λοϊζίδης.

Παράλληλα για την καταστολή της εξέγερσης η αποικιοκρατία απαγόρευσε τις συγκεντρώσεις πέραν των πέντε ατόμων, επέβαλε το στρατιωτικό νόμο, κατάργησε τη βουλή και τα άλλα αιρετά σώματα και έθεσε εκτός νόμου όλες τις οργανώσεις και σωματεία. Επίσης απαγορεύτηκε η ανύψωση σημαιών εκτός απο την αγγλική(51), επιβλήθηκε λογοκρισία στον τύπο και την αλληλογραφία, περιορισμοί στην είσοδο και έξοδο απο την Κύπρο και λήφθηκαν μια σειρά άλλα μέτρα. Επίσης άρχισε ένα όργιο συλλήψεων και διώξεων. Για ενίσχυση του καθεστώτος έφθασαν απο την Αίγυπτο ένα βρετανικό απόσπασμα, ενώ στ'ανοικτά της Κύπρου ναυλωχούσαν πολεμικά σκάφη της Βρετανίας για κάθε ενδεχόμενο.

Μετά την εξέγερση η αποικιοκρατία συνέλαβε πολλά στελέχη του Κ.Κ.Κ και άλλα τα εξόρισε, άλλα τα φυλάκισε ή τα εκτόπισε.

Αμέσως μετά την εξέγερση ο Σκελέας πήγε στη Λεμεσό(52) για να μεταφέρει απόφαση του Κόμματος σχετικά με τις εξελίξεις. Απο το Βαρώσι ήρθε με μοτοσυκλέττα ο Σωτήρης Πυρκώτης για να πάρει οδηγίες. Ο Σκελέας Γ.Γ του Κόμματος συνελήφθη στη Λεμεσό μαζί με τους Οδ. Βασιλείου και Χαρ. Σολομωνίδη.

Μεταξύ της 22ας και της 23ης του Οκτώβρη συνήλθε η Κ.Ε του Κόμματος και αποφάσισε(53) να συνεργαστεί με τους εθνικόφρονες. Η απόφαση ελήφθη ύστερα απο μεσολάβηση του γραμματέα της Πολιτικής Οργάνωσης Αχιλλέα Αιμιλιανίδη(54). Αντιπροσωπεία του Κ.Κ.Κ που την αποτελούσαν οι Βάτης, Ανθίας και Κόνωνας πήγε στην αρχιεπισκοπή και πήρε μέρος στη σύσκεψη κατά την οποία ανέπτυξαν τις θέσεις του Κόμματος. Ο Βάτης πήρε μέρος και μίλησε και στη συγκέντρωση την ίδια μέρα έξω απο το μέγαρο της αρχιεπισκοπής, όπου δήλωσε ότι οι δυνάμεις του κόμματος θα αγωνιστούν, μαζί με τον υπόλοιπο λαό, ενάντια στην αποικιοκρατία και για την απελευθέρωση των συλληφθέντων, όπως μας ανέφερε ο Ιωσήφ Μαύρος. Τέλος κάλεσε τον κόσμο σε αντιϊμπεριαλιστικό

αγώνα.
Στις εικοσιπέντε του Οκτώβρη το 1931, τετρακόσια άτομα κάτω απο την καθοδήγηση των Ανθία-Ξυναρη οργάνωσαν διαδήλωση έξω απο την Εργατική Λέσχη, με τα λάβαρα τους, για να διαμαρτυρηθούν για τις συλλήψεις των κομμουνιστών ηγετών. Σε λίγο, όμως, φτάνουν καμιόνια με πάνοπλους στρατιώτες που με τις ξιφολόγχες τους διαλύουν την εκδήλωση και λεηλατούν τη Λέσχη, που ήταν στην οδό Ιτάτη(55), κοντά στην Αγία Σοφία. Παράλληλα κλείουν τα γραφεία του Κόμματος που ήταν στην οδό Βικτωρίας.
Σύμφωνα με μαρτυρία του Φιφή Ιωάννου Γ.Γ του ΑΚΕΛ (Απογευματινή 26.3.1976) "κατά τις 2-3 πρώτες μέρες των Οκτωβριανών ο Βάτης και η ηγεσία του Κ.Κ.Κ κατάγγειλαν το κίνημα σαν εθνικιστική σωβινιστική προβοκάτσια της κυπριακής μεγαλοαστικής τάξης". Εξ'άλλου ο Πλουτής Σέρβας Γ.Γ του ΑΚΕΛ και του Κ.Κ.Κ έγραψε (Κυπριακό-ευθύνες σελ.117) ότι " στο κίνημα το Κ.Κ.Κ όχι μόνο δεν είχε πάρει μέρος, αλλά και έντονα το καταδίκασε σαν εκδήλωση της εκκλησίας και των μεγαλομπουρζουάδων." Αυτές οι δηλώσεις που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα δεν μπορούν να θεωρηθούν διάψευση των δηλώσεων Ξιναρή, Μαύρου και άλλων που τότε ήταν μέλη της κομμουνιστικής νεολαίας. Η αλήθεια είναι ότι η κομμουνιστική νεολαία έδρασε αυθόρμητα, (με τη συμμετοχή της στην πορεία προς το Κυβερνείο), πριν πάρει καθοδήγηση απο την ηγεσία του κόμματος. Τούτο συνάγεται απο τις μαρτυρίες του Ξυναρη και άλλων.
Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση του Λοΐζου Δ. Κατσιαούνη στη Χαραυγή που αναφέρει ότι τις 23 του μήνα στο Βαρώσι πήραν αποφάσεις, που στην ουσία αντιστρατεύονταν την επίσημη θέση του κόμματος, ακριβώς χάρη στο ξάφνιασμα του Κόμματος, που δεν πρόλαβε να αντιδράσει(οπωσδήποτε θα ήταν κωμικό να συμπεράνει κάποιος ότι αυτό οφειλόταν σε ανυπακοή, γιατί είναι γνωστή η αφοσίωση των πρώτων κομμουνιστών στο κόμμα τους.
Μεταξύ 26 και 27 του Οκτώβρη το Κόμμα κυκλοφόρησε φυλλάδιο με το οποίο ανέλυε τις θέσεις του. Ο Ι. Μαύρος λέει ότι το Κ.Κ.Κ ήταν πια καλά οργανωμένο και το φυλλάδιο κυκλοφόρησε με ποδήλατα σε όλη τη Λευκωσία μέσα σε μισή ώρα.
Το φυλλάδιο αυτό δεν έχει διασωθεί(πιο σωστά δεν βρήκαμε ως τώρα αντίγραφο του). Πάντως ανέλυε τις θέσεις που αναφέραμε πιο πάνω και καλούσε το λαό και τα μέλη του σε μαζικές συγκεντρώσεις.
Η ιστορική εγκυκλοπαίδεια σελ 74/75 και η εφημερίδα "Ελευθερία" (23.10.1931) δημοσιεύσαν ένα φυλλάδιο που το απέδοσαν στο Κ.Κ.Κ. Το φυλλάδιο αυτό έγραφε:
Ανακοινωθέν της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου.
Η Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου, ακολουθώντας το πρόγραμμα της Κομμουνιστικής Διεθνούς, η οποία κηρύττει ότι η πάλη εναντίον του Ιμπεριαλισμού είναι το άμεσον και κυριώτερον πρόβλημα των εργαζομένων μαζών της Κύπρου, εφ'όσον είναι αποικία του Βρεττανικού Ιμπεριαλισμού, για την απελευθέρωση της νήσου μας απο τον Ιμπεριαλιστικόν ζυγό, είναι ανάγκη να δημιουργηθεί μέσα εις τον αντιϊμπεριαλιστικόν αγώνα το ενιαίο μέτωπο όλων των εργαζομένων εθνικιστών και κομμουνιστών με βασικό σύνθημα την εγκατάλειψη της νήσου απο την Αγγλία και την αποχώρηση των βρεττανικών στρατιωτικών και διοικητικών δυνάμεων.
Η διαφορά του προγραματικού σκοπού των εθνικιστών(ένωση με την Ελλάδα) και των κομμουνιστών(σοβιετικήν δημοκρατίαν) δεν πρέπει να αποτελέσει εμπόδιο για τη δημιουργία του ενιαίου αντιϊμπεριαλιστικού μετώπου, η δέ διαφορά αυτή μπορεί να λυθεί μετά την αποχώρηση του ιμπεριαλισμού απο την Κύπρο.

Η μέχρι σήμερον ουδετερότητα που κράτησαν οι τοπικές οργανώσεις του Κομμουνιστικού Κόμματος μέσα στην αντιϊμπεριαλιστική εξέγερση των τελευταίων ημερών είναι επιβλαβής. Αντικειμενικά ευνοεί τον ιμπεριαλισμό γι'αυτό καταδικάζεται απο την Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου.

Η Κεντρική Έπιτροπή του Κ.Κ.Κ καλεί όλα τα μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος να τεθούν επικεφαλής των εργαζόμενων μαζών και να τις καθοδηγήσουν εις τον αντϊιμπεριαλιστικό τους αγώνα σφυρηλατώντας έτσι το ενιαίο αντιϊμπεριαλιστικό μέτωπο όλων των εργαζόμενων τάξεων.

Επίσης η Κεντρική Επιτροπή του Κ.Κ.Κ προσκαλεί όλους τους εργαζομένους εθνικιστές να οργανώσουν το ενιαίο μέτωπο, παρά τη θέληση των αρχηγών τους, οι οποίοι προσπαθούν να τους στρέψουν ενάντια στο Κομμουνιστικό Κόμμα για να συγκαλύψουν την λιποψυχία τους(Αρχιεπίσκοπος, πρώην Βουλευτές) μπροστά στην αντιϊμπεριαλιστική εξέγερση του εργαζόμενου λαού.

Οργανώστε παντού στις πόλεις και στα χωρία επιτροπή δράσης για την καθοδήγηση του αντιϊμπεριαλιστικού αγώνα μετά την εγκατάλειψη του απο τους "ηγέτες" και τη χρεωκοπία της Πολιτικής Οργάνωσης.

Όλοι ενωμένοι ας ΑΠΑΙΤΗΣΩΜΕ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ, Οκτάωρο, καλύτερα μεροκάματα και κοινωνική ασφάλεια για τους εργάτες, ελάττωση των ενοικίων και των φόρων για τους επαγγελματίες.

ΖΗΤΩ ΤΟ ΕΝΙΑΙΟ αντιϊμπεριαλιστικό ΜΕΤΩΠΟ.

ΖΗΤΩ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟ.

Λευκωσία, 23.10.31

Η Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου Τυπογραφείο "Αστρο" Κ. Σκελέα Λευκωσία(56)."

Στις 28 του Οκτώβρη γίνεται απόπειρα για σύσκεψη στελεχών του Κ.Κ.Κ στην οδό Βικτωρίας όπου ήταν τα κεντρικά γραφεία του Κόμματος αλλά διέμενε εκεί και ο Τ.Ανθίας. Το σπίτι ήταν της μητέρας του Γεώργιου Μαννούρη. Η αστυνομία και ο στρατός, όμως, καραδοκούσε και συνέλαβε όλα τα στελέχη του Κόμματος μαζί με το Βάτη.

Ο Τ.Ανθίας κατόρθωσε προς στιγμή να διαφύγει, αλλά οι αστυνομικοί τον πυροβόλησαν και του απέκοψαν ένα δάκτυλο του αριστερού χεριού. Όταν ο αστυνόμος τον ρώτησε αν του αρέσει που τραυματίστηκε του απάντησε: "Ευτυχώς μου μένει γερό το δεξί χέρι για να υπογράψει κάποτε την καταδίκη σας." Μετά τη σύλληψη τους τόσο ο Ανθίας, όσο και ο Ξυναρης κακοποιήθηκαν άγρια, με κτηνώδη τρόπο. Του Ανθία του έσπασαν με τον υποκόπανο του όπλου τα πλευρά του και τον άφησαν χωρίς γιατρό. Γι'αυτό, πολύ αργότερα, υπόφερε πολύ. Όταν ανέπνεε πονούσε στα σπασμένα και στραβά επουλωμένα πλευρά(δες Ι. Μαύρος).

Για τη δράση τους στα Οκτωβριανά μεταξύ άλλων συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν το Γενάρη του 1932 σε πεντάμηνη φυλάκιση οι Ανθίας και Ξυναρης και σε δίμηνη οι Συμεων Χαρη απο το Καϊμακλί, Στέλιος Γεωργίου απο το Μαραθόβουνο, Ηρόδοτος Ιωαννίδης απο το Κτήμα, Κώστας Γιωργαλλή απο τη Βατυλή, Ιωσήφ Μαύρος απο την Περιστερώνα, Γιώργος Ηράκλη απο το Καϊμακλί, Κυριάκος Κακουλλίδης απο τη Ψημολόφου, Αριστόδημος Σκαρπάρης και Σάββας Ξυναρής, ξάδερφος του Ευστάθιου Ξυναρή απο την Τσάδα, Κόρδος Χρήστου απο τη Λευκωσία και Νικόλας Σάββα απο τη Βώνη, αλλά παντρεμένος στο Νέο Χωρίο Κυθραίας. (Έμεινε γνωστός σαν Μπολσεβίκος, γιατί ήταν Κομμουνιστής ή σαν Γαλατάρης, γιατί ύστερα απο απόφαση του Κόμματος μετέφερε το γάλα των κτηνοτρόφων του χωριού του στη Λευκωσία να το πουλήσει πρίν πάει στη δουλιά του (ήταν κτίστης) έτσι που να κερδίσουν τις συμπάθειες

του κόσμου. Κατά τα εγκαίνια του Κέντρου στη Λάρνακα το 1931 ήταν φρουρός του Βάτη και κτυπήθηκε άγρια. Μετά το 1933 αποσύρεται απο την κομματική δράση και ενδιαφέρεται μόνο για την οικογένεια του.)
Όλοι οι συλληφθέντες είχαν κακοποιηθεί άγρια, σύμφωνα με τις αφηγήσεις των ιδίων.
Ιδιαίτερα κακοποιήθηκε ο Βάτης πρίν εξοριστεί. Ο Ι.Μαύρος αναφέρει ότι ο Βάτης πέρασε φρικτά βασανιστήρια, σε τέτοιο βαθμό που το πρόσωπο του παραμορφώθηκε. Ο ίδιος ο Βάτης έστειλε έξω απο τις φυλακές μήμυμα όπου έλεγε "ξύλο πολλύ". Το μήνυμα το πέρασε μέσα σε πιάτο που του πήραν φαγητό. Το φαγητό είχε πολύ λίπος και όταν αυτό έπηξε. Ο Βάτης χάραξε τις λέξεις "ξύλο πολλύ" και το κάλυψε με μια φέττα ψωμί.

***

Το κτύπημα που δέκτηκε ο Κυπριακός λαός, στο σύνολο του, απο την αποικιοκρατία ήταν βαρύ, αλλά ιδιαίτερη απογοήτευση ένοιωσε απο τη στάση της Ελλάδας. Ο Πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος χαρακτήρισε την εξέγερση "εγκληματικάς υπερβολάς"(24.10.1931). Επίσης δήλωσε ότι "ζήτημα Κυπριακού δεν υφίσταται μεταξύ Ελληνικής Κυβερνήσεως και της αγγλικής. Υφίσταται μεταξύ της τελευταίας ταύτης και των Κυπρίων", " Περι ενός πράγματος, όμως, είμαι βέβαιος ότι η εξέγερσις, η βία εις την Κύπρον, δεν δύναται να εξυπηρετήσει πραγματικώς την εκπλήρωσιν των εθνικών πόθων του κυπριακού λαού" και "εάν ήτο ολιγότερον υγιές το λαϊκόν αίσθημα, το οποίον έπι ένα και πλέον αιώνα απέβλεπε προς την Αγγλίαν ώς προς δεδοκιμασμένην και πολύτιμον φίλην της Ελλαδος....δεν υπήρχεν αμφιβολία οτι ημπορούσαν να δημιουργηθούν επεισόδια δια τα οποία μόνον οι εχθροί της Ελλάδας θα ημπορούσαν να επιχαίρουν(57)".
Η τουρκοκυπριακή πλευρά τήρησε ουσιαστικά ουδέτερη στάση στα Οκτωβριανά, προειδοποίησε, όμως, ότι "δεν θα πρέπει να υπάρξει λανθασμένη εντύπωση πως η μουσουλμανική κοινότητα δεν θα ενδιαφερόταν να πάρει θέση αν βρισκόταν μπροστά σε δίλημμα ν'αποφασίσει μεταξύ της ελληνικής και βρετανικής διοίκησης"...."είμαστε φανατικά τοποθετημένοι εναντίον της ένωσης".
Η προειδοποίηση αυτή περιέχεται σε άρθρο της εφημερίδας "Μασούμ Μιλλιέτ" στις 7.11.1931, με το οποίο γίνεται σφοδρή κριτική της ελληνοκυπριακής ηγεσίας. Επίσης ύστερα απο πρωτοβουλία του βουλευτή Μουνίρ Μπέϋ είχε σταλεί στο Βρετανό υπουργό αποικιών υπόμνημα(58) που υπόγραψαν Τουρκοκύπριοι απο 218 μικτά ή καθαρά τουρκοκυπριακά χωριά και είχε ημερομηνία 15.1.1932. Το υπόμνημα υπογράμμιζε "τη φανατική αντίθεση των Τουρκοκυπρίων στις πρόσφατες ταραχές στην Κύπρο."

ΤΟ Κ.Κ.Κ ΑΓΩΝΙΖΕΤΑΙ

Ο κυβερνήτης Στόρρς αφού υπόταξε πλήρως το νησί έφυγε απο την Κύπρο, ύστερα απο έξι χρόνια διακυβέρνησης, και τη θέση του αναλαμβάνει στις 9.6.1932 ο σερ Ρέτζιναλτ Έντουαρτ Στάμπς που θα συμπεριφερτεί στη δεξιά κάπως φιλελεύθερα(59), αλλά θα είναι στυγνός με το Κ.Κ.Κ. Πρώτη του ενέργεια είναι να εξαρθρώσει όλους τους κομμουνιστικους πυρήνες.
Η σύσκεψη της αρχιεπισκοπής που ήδη αναφέραμε στάθηκε ουσιαστικά η τελευταία αντίδραση της δεξιάς, που στη συνέχεια θα καθίσει σαν φρόνιμο παιδάκι και θα εγκαταλείψει το λαό, θα ζητήσει μάλιστα συγχωροχάρτι απο τον κυβερνήτη μέσω του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ', που ζήτησε ακρόαση απο τον κυβερνήτη και του έκφρασε στις 2.11.1931 "απολογία και λύπη για ότι έγινε(60)."
Στη γενική κατάπτωση και φοβία που διαδέκτηκε τα Οκτωβριανά μόνο το Κ.Κ.Κ στάθηκε όρθιο. Παρά τις σημαντικές απώλειες(έχασε παγκύπρια 50 στελέχη με τις εξορίες(61), τις φυλακίσεις και τις εκτοπίσεις) βρίσκει τις δυνάμεις ν'αντι-

δράσει στην αποικιοκρατία(62), που άρχισε όργιο διώξεων εναντίον του Κ.Κ.Κ. Στις 7.7.1932 εντοπίζονται στα χωριά τους οι Ξυναρής απο την Τσάδα, Ανθίας, απο την Κοντέα, Στυλλής Γεωργίου απο το Μαραθόβουνο, Μενέλαος Ζαχαριάδης, απο την Αθηαίνου, Σπύρος Φιλιππίδης, απο το Κελλάκι Λεμεσού, Ιωσήφ Χριστοδούλου Μαύρος απο την Περιστερώνα, και Κυριάκος Ραγουζαίος απο το Κάτω Δίκωμο.
Έξι μέρες αργότερα θα καταδικαστούν σε τρίμηνη φυλάκιση οι Πέτρος Οδιάτης, απο την Παρεκκλησιά, Αναστάσιος Αντωνίου, απο την Πάφο και Αντώνης Δημητριάδης και Χρήστος Κόλοκος απο τον Καραβά, με την κατηγορία ότι "μεταβάντες εις Πύργον Λεμεσού, παρεκίνουν τους κατοίκους εναντίον της κυβερνήσεως και του καθεστώτος" και ότι "διήγειραν αισθήματα μίσους μεταξύ των τάξεων του πληθυσμού ήτοι μεταξύ των ευπορωτέρων και πτωχοτέρων τάξεων(63)."
Το εκτός νόμου Κ.Κ.Κ για να συντονίσει την αντιαποικιακή δράση του δημιούργησε την οργάνωση "Αλληλεγύη προς τους Εργαζομένους" (που σύμφωνα με τον Κουλλουρα-δες έγγραφο στην ΠΕΟ- δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 1930) σαν αντίδραση στις πιέσεις. Η οργάνωση είχε έδρα της τη Λευκωσία και το Δ.Σ της ήταν 15μελές.
Σκοπός της Οργάνωσης, όπως προκύπτει απο αστυνομικό έγγραφο, ήταν να βοηθά οικονομικά και ηθικά τους εργαζόμενους που διώκονται και γενικά " να οργανώσει κίνημα ενάντια σε όλα τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για να τρομοκρατήσουν τους εργαζόμενους." Μέσα σ'αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε το 1931 και η Κόκκινη Φρουρά " με σκοπό να εκφοβίζει τα πρόσωπα που δρούν εναντίον του Κόμματος", όπως αναφέρει η αστυνομική ανακοίνωση, παράλληλα το 1931 οργανώθηκε και το Μορφωτικό Γραφείο του Κόμματος "για να μορφώσει τους γραμματείς των πυρήνων και να τους κάμει ικανούς να διδάσκουν στα μέλη των δικών τους πυρήνων."
Η Εργατική Αλληλεγγύη τέθηκε εκτός νόμου το 1932(νόμος 68), αλλά εξακολουθούσε να δρά και στην παρανομία(64).
Το ότι το Κόμμα δεν κάμφθηκε απο τα μέτρα της αγγλοκρατίας φαίνεται, και απο τη διαφωτιστική του δουλιά.
Απο τα αρχεία της αστυνομίας βλέπουμε ότι το 1932 τόσο το Κ.Κ.Κ, όσο και η Κομμουνιστική νεολαία κυκλοφόρησαν μια σειρά διακηρύξεις που καταδίκαζαν την αποικιοκρατία και την αστική τάξη.
Φαίνεται ότι το Κόμμα ανασυγκροτήθηκε γρήγορα και άρχισε εντονότερα τον αγώνα του. Δεν υπάρχουν επίσημα έγγραφα, στην εφημερίδα "Ελευθερία", όμως, διαβάζουμε στις 3 Αυγούστου 1932 ότι "την πρωΐαν της παρελθούσης Δευτέρας(1.8.1932) ευρέθησαν τοιχοκολλημέναι εις διάφορα μέρη της πόλεως κομμουνιστικαί προκηρύξεις δι'ών παρεκινείτο ο λαός της Λεμεσού προσπαθήσει να αποσείσει το αγγλικόν καθεστώς και να προσκολληθεί εις την κομμουνιστική ιδεολογίαν. Η αστυνομία προσπαθεί να ανεύρει τους θρασείς δράστας."
Στις 21 του Οκτώβρη 1932 -και πάλι σύμφωνα με την "Ελευθερία"- κυκλοφόρησε έγγραφο με την υπογραφή "Εκτελεστική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου" που μεταξύ άλλων, σύμφωνα με την εφημερίδα, καλούσε τους εργάτες και τους φτωχούς χωρικούς να καταταχθούν κάτω απο τη σημαία του Κ.Κ.Κ και να αγωνιστούν μαζί του "για την κατάργηση των φόρων που ξεζουμίζουν τους εργαζόμενους, την αναστολή των πωλήσεων κτημάτων, την απόσβεση των χρεών, την απαλλοτρίωση χωρίς αποζημιώσεις των τσιφλικιών και των βοσκοτόπων, την αύξηση των μεροκαμάτων, το οκτάωρο, τις κοινωνικές ασφαλίσεις και τα επιδόματα ανεργείας".
Με άλλο φυλλάδιο (Ελευθερία 1.2.93) το Κ.Κ.Κ κάνει επίθεση εναντίον της αποι-

κιοκρατίας και των αστών και κατηγορεί διάφορες εταιρείες ότι εκμεταλλεύονται άγρια τους εργάτες και τους αγρότες, και επαναλαμβάνει την ίδια συνθηματολογία όπως και στο προηγούμενο φυλλάδιο. Επίσης καλεί το λαό " να κατεβεί σε συλλαλητήρια και πορείες πείνας και διαμαρτυρίας."

Τα φυλλάδια που κυκλοφόρησαν την περίοδο αυτή είναι δεκάδες, αλλά δεν σώζονται και έτσι περιοριζόμαστε σε ό, τι υπάρχει στον τύπο της εποχής και τις εκθέσεις πρακτόρων της αστυνομίας. Η δακτυλογράφιση προκηρύξεων την εποχή εκείνη ήταν ηρωϊσμός. Οι υπεύθυνοι κομμουνιστές δουλεύανε μέσα σε σπηλιές και απομονωμένα δασάκια, κυρίως νύκτα, για να αποφύγουν τις διώξεις. Η δακτυλογράφηση(65) και κυκλοφορία μιας προκήρυξης μπορούσε να πάρει και ένα μήνα.

Η δράση του Κόμματος(66) ανησυχεί το Στάμπς, που παρά τα μέτρα του(67), δεν μπορεί να σιγήσει τη φωνή του λαού. Γι'αυτό εφαρμόζει στυγνή βία. Φυλλάδιο του κόμματος που κυκλοφόρησε στις 22.1.1933 καταγγέλλει ότι "οι σύντροφοι Κίτσος Ιορδάνης στη Λεμεσό και Χαπέσιης στη Σκάλα εκακοποιήθησαν στους αστυνομικούς σταθμούς και αφέθησαν ελεύθεροι, τότε μόνο όταν δεν έφεραν πια σημεία κακοποίησης, την οποία υπέστησαν".

Η αστυνομία ύστερα απο πολλές προσπάθειες κατόρθωσε να στρατολογήσει μερικά μέλη του Κόμματος, κυρίως στη Λεμεσό και τη Λευκωσία και να πληροφορείται απο τους χαφιέδες της για τη δράση της οργάνωσης(68).

Κι ακριβώς χάρη στη δράση των χαφιέδων συλλαμβάνεται το Μάη του 1933 το αγροτικό στέλεχος του κόμματος Ττίγγηρος, ο αργότερα γνωστός ποιητάρης και τραγουδιστής. Επίσης συνελήφθησαν και καταδικάστηκαν σε διάφορες φυλακίσεις οι Σπυρ. Φιλιππίδης, Κ. Αποστόλου, Κώστ. Έρωτας. Κ. Κυριακίδης, Γενεθλης Αντωνίου, Ιορδ. Κωνσταντίνου, Κωστ Παπαφράγκου, Μιλτ. Σάββα, Χρ. Αγγελίδης, Γιαν. Κωνσταντίνου, Μιλτής Σάββα και ο Τουρκοκύπριος Αχμέτ Ζεκκή.

Στις 14 του Νιόβρη του 1933 συνελήθφησαν οι Χαρ. Σολωμονίδης απο τη Λεμεσό, Ανθίας, (Ανδρέας Πάυλου Ζαφείρης) απο την Κοντέα, Κώστας Συμεού Κώνονας απο τη Λευκωσία, Ευστάθιος Φιλίππου Ξυναρής απο τη Τσάδα, Δημήτριος Νεοκλής Κουλουράς απο τη Γαλαταριά, Σοφοκλής Χαραλάμπους Μικρός απο τη Τσάδα, Νικόλαος Γεωργίου Στράτος ή Γιώρκαρος απο τη Λευκωσία, Ιωσήφ Χριστοδούλου Μαύρος απο την Περιστερώνα, Χαρίλαος Μιχαήλ Γεωργίου απο τη Γεροσκήπου, Γεώργιος Μιχαήλ Μαννούρης απο την Ακανθού, Γεώργιος Κωστή Ζίγκας απο το Καϊμακλί και Πρόδρομος Γεωργίου απο τον Άγιο Δομέτιο(69).

Όλοι τους καταδικάστηκαν σε φυλακίσεις απο εννέα μήνες μέχρι δύο χρόνια. Ο Κώνονας, που έκαμε δήλωση για να γλυτώσει τη φυλάκιση τελικά καταδικάστηκε σε φυλάκιση 18 μηνών.

Μιλώντας για τις διώξεις των Κομμουνιστών πρέπει να αναφέρουμε και τις διακρίσεις ακόμα και στις φυλακές. Χαρακτηριστικά είναι τα όσα γράφει ο Ι. Μαύρος: "Βέβαια η υψηλή κοινωνία των κρατουμένων(εννοεί τους δεξιούς αριστοκράτες, γιατί ο λαός έστω και δεξιοί είχαν την ίδια μεταχείριση και εντελώς διαφορετική απο εκείνη των ηγετίσκων) είχε διαφορετικές συνθήκες(κράτησης). Αυτούς τους μετέφεραν τα δικά τους κρεββάτια και στρώματα και σεντόνια (σε ειδικά κελλιά). Απο το καζάνι των φυλακών δεν καταδέχονταν να φάνε ούτε μια φορά. Εκείνοι που υπόφεραν πραγματικά ήταν οι φτωχοί εργάτες και αγρότες που συλλαμβάνονταν μαζικά, και μάλιστα χωρίς κανένα ένταλμα σύλληψης. Φτάνει να πίστευε κανένας αστυνομικός ότι ήταν επικίνδυνοι και τους συλλάμβανε..... Η κατάσταση των κρατουμένων μέσα στον αστυνομικό σταθμό ήταν πολύ χειρότερη απο αυτή των κρατουμένων στις κεντρικές φυλακές. Αυτοί έμε

ναν σε ένα θάλαμο 12 Χ12. Μια νύχτα μέτρησα 45 άτομα όλων των ηλικιών. Για στρώμα είχαμε κομματιασμένες πατανίες που όταν τις απλώσαμε μόλις και κάλυψαν το τσιμεντένιο πάτωμα του θαλάμου. Για σκεπάσματα ούτε να γίνεται λόγος.
Μέσα σε αυτό το θάλαμο αρκετοί παραμείναμε κάπου 45 μέρες, άπλυτοι, αξύριστοι, χωρίς ν'αλλάξουμε ρούχα και γεμίσαμε ψείρες με κίνδυνο να πάθουμε τύφο.
Τα μαστιγώματα απο τον φύλακα συνεχίζονταν και μας κτυπούσαν κάτω απο τα πέλματα των ποδιών και επέμεναν να πάρουν πληροφορίες ποιός εξέδοσε και ποιοί κυκλοφόρησαν το Μανιφέστο του Κ.Κ.Κ.....
Έπειτα απο 45 ημερών κράτηση στον αστυνομικο σταθμό μεταφερθήκαμε σε κακά χάλια στις κεντρικές φυλακές, αξύριστοι και κατάχλωμοι απο την ταλαιπωρία.
Εγώ προσωπικά απο τα χτυπήματα δεν μπορούσα να περπατήσω. Μετά απο παράκληση του γιατρού Πηγάσιου, εισήχθηκα στο προσωρινό νοσοκομείο που δημιουργήθηκε εκεί για τους κρατουμένους.
Τις πρώτες 15 μέρες δεν μας έβγαζαν έξω ούτε για φυσική μας ανάγκη. Μια μεγάλη "σίκλα" που ήταν μέσα στο θάλαμο μας, μας χρησίμευε για αποχωρητήριο. Το δωμάτιο που μας είχαν φωτιζόταν απο ένα μικρό παράθυρο 1 1/2 Χ1 1/2 και αυτό ήταν πολύ ψηλά και δεν μπορούσε να το φτάσει ούτε ένας ψηλός άνθρωπος. Το παράθυρο αυτό ήταν ανοικτό την ημέρα και άνοιγε στο αποχωρητήριο της αστυνομίας. Κατά τα μεσάνυκτα έκλειε και άρχιζαν τα βασανιστήρια και οι ξυλοδαρμοί των κρατουμένων.
Βέβαια οι φωνές και οι κραυγές των βασανιζομένων ήταν κάτι το τρομερό για να τις ακούεις νύκτα και να σε χωρίζει διάστημα ενάμισυ ποδιού απο το χώρο που τους βασάνιζαν και να είσαι υποχρεωμένος ν'ακούεις τις κραυγές απο τους πόνους των ανθρώπων."
Η περίοδος απο το 1931 μέχρι και τα τέλη του 1933 είναι μια απο τις πιο ηρωϊκές του κόμματος. Για να ήσουν τότε Κομμουνιστής σήμαινε αυταπάρνηση, πείνα, φυλακίσεις, ξυλοδαρμούς. Και η βία δεν προερχόταν μόνο απο την πλευρά της αποικιοκρατίας, αλλά και της δεξιάς. Χαρακτηριστικά η απόφαση της παγκύπριας συνδιάσκεψης της Εργατικής Αλληλεγγύης, τονίζει ότι "οργανώθηκε μια σταυροφορία με αφορισμούς απο την εκκλησία, άρθρα στον καπιταλιστικό τύπο ενάντια στους κομμουνιστές, οργανωμένες απόπειρες δολοφονίας και επιθέσεις εναντίον των εργατικών συλλόγων και συγκεντρώσεων στη Λευκωσία και τη Λάρνακα και με απολύσεις κομμουνιστών απο τη δουλιά τους."(Δες Χαραυγή "Το μεγάλο ξεκίνημα" Δεκέμβριος 1976)
Και, όμως, οι συνδιασμένες αυτές προσπάθειες των αποικιοκρατών και της ακροδεξιάς απέτυχαν παταγωδώς. Αυτό φαίνεται και απο αστυνομικό έγγραφο (18.10.1932) που μιλά για τον Ρέτ (κόκκινο-κομμουνιστή) 460 Κώστα Αναφιώτη. Μα για να είναι τόσο μεγάλος ο αριθμός των κομμουνιστών που παρακολουθούσε η αστυνομία φαίνεται και το μέγεθος του κόμματος. Δεν μπορούσε να ήταν σεσημασμένοι όλοι οι κομμουνιστές, αφού στην επαρχία Αμμοχώστου αποτράπηκε η διείσδυση του χαφιεδισμού και επομένως υπήρχαν πολλοί μη σεσημασμένοι εκεί, αλλά και σε άλλες επαρχίες.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά απο όσα αναφέραμε φαίνεται ξεκάθαρα ότι τα Οκτωβριανά δεν ήταν δημιούργημα των πολιτικάντηδων της δεξιάς και των εκπροσώπων της, αλλά αυθόρμητο ξεσήκωμα του λαού που στέναζε κυριολεκτικά κάτω απο την οικονομική αφαίμαξη τόσο της αποικιοκρατίας, όσο και των πλουτοκρατών.

Οι εκπρόσωποι της δεξιάς και του κλήρου μόνη επιδιώξη είχαν την εξασφάλιση κυβερνητικών θέσεων, την παρεμπόδιση των μεταρρυθμίσεων και την ανάκτηση των προνομίων τους.
Η μόνη συνεπής δύναμη που αγωνίζεται για τα λαϊκά δίκαια είναι το Κ.Κ.Κ. Είναι γεγονός ότι πέρα απο τις διώξεις, και οι υποκειμενικές δυσκολίες(απότομο φούντωμα, έλλειψη στελεχών) δεν του επέτρεψαν, στη δεδομένη στιγμή, ν'αντιδράσει σωστά και να ηγηθεί μιας λαϊκής εξέγερσης, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στην αντίδραση να προωθήσει τους στόχους της.
Βέβαια το Κόμμα συνήλθε γρήγορα και ήταν η μόνη δύναμη που πολέμησε-τις δύσκολες μέρες της δικτατορίας-την αποικιοκρατία και την αντίδραση. Στάθηκε αληθινός ηγέτης του λαού και δε λύγισε μπροστά στις δυσκολίες.
Απόδειξη είναι η μεγάλη δύναμη και το γρήγορο φούντωμα του Κ.Κ.Κ μετά το 1934. Σημαντικότερο, όμως, είναι, ότι η πολιτική του γραμμή επαληθεύτηκε σήμερα πλήρως.
Τα Οκτωβριανά απέδειξαν ακόμη ότι οι ακραίες θέσεις της δεξιάς ήταν κάτι το χειμαιρικό και έπρεπε, στην χάραξη της πάραπέρα γραμμής, να ληφθούν υπόψη όλοι οι παράγοντες που επηρεάζανε τις εξελίξεις στο νησί. Αυτό δεν έγινε απο τη δεξιά με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε στη σημερινή καταστροφή.
Και ακριβώς είναι απο αυτό το πρίσμα που πρέπει να εκτιμούμε σήμερα τον ηρωϊκό αγώνα των πρωτοπόρων κομμουνιστών, για να μπορέσουμε να βγάλουμε και τα αναγκαία συμπεράσματα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1) Δες σημείωση 29
2) Κ. Γρ. Κυπρ. Ιστ. Β', σελ. 30-31 και Δοκίμιο, τ. Α' σελ. 64 και εφημερίδα Νέος Άνθρωπος διάφορες εκδόσεις 1926-30
3) Δες Νέος Άνθρωπος διάφορες ημερομηνίες
4) Δοκίμιο τ. Α' διάφορες σελίδες
5) Εφ. Ελευθερία 1930
6) Δοκίμιο τ. Α' σ. 71
7) Μαχλουζαρίδης, Αστυνομικά Χρονικά, Δεκέμβρης 1979
8) Ο. π. σελ 73-76
9) Διάφορες εκδόσεις ΠΕΟ
10) Δοκίμιο, τ. Α' σ. 45-76
11) Δοκίμιο, τ. Α' σ. 65
12) Ο ποινικός κώδικας, που τέθηκε σε εφαρμογή την 1.1.1929, ήταν μια προσπάθεια της αποικιοκρατίας να κλείσει το στόμα κάθε ελεύθερα σκεπτόμενου πολίτη. Παρά την προσπάθεια της Κυβέρνησης να τον παρουσιάσει σαν μέτρο πάταξης της "εγκληματικότητας", εφαρμόστηκε βασικά για να παρεμποδίσει κάθε αντιαποικιακή δράση και αυτό φαίνεται απο τα άρθρα 58,61,89 και 90, που είναι , κατά τη γνώμη μας, τα πιο βασικά. Τα άρθρα αυτά αναφέρουν ότι θεωρούν ένοχα πρόσωπα, πάνω απο δεκαέξι χρονών, που είναι μέλη ή στελέχη παρανόμου συνδέσμου, δουλεύουν για τη διάδοση των αρχών του συνδέσμου αυτού και εκδίδουν, πωλούν ή παίρνουν με το ταχυδρομείο έντυπα τέτοιων συνδέσμων. Ένοχα θεωρούνται και τα πρόσωπα που με το καταστατικό των οργανώσεων τους ή την προπαγάνδα ή με άλλο μέσο, συνηγορούν ή ενθαρρύνουν την εκτέλεση πράξης που αποβλέπει σε στάση εναντίον του αποικιακού καθεστώτος ή οργανώνουν συγκεντρώσεις πέραν των τριών προσώπων.
Το γεγονός ότι τότε το μόνο οργανωμένο κόμμα ήταν το Κ.Κ.Κ και με βάση τις πρόνοιες του Ποινικού Κώδικα διώκονται βασικά μόνο οι κομμουνιστές, μαρτυρά τους πραγματικούς σκοπούς της αποικιοκρατίας. Οι ποινές που προνοούσε ο Ποινικός Κώδικας ήταν θάνατος, φυλάκιση, μαστίγωση, ραβδισμός, πρόστιμο και πληρωμή αποζημίωσης.
13) Ο περί Τύπου νόμος περιλαμβάνει μια σειρά περιορισμούς και απαγορεύσεις που φιμώνουν τον τύπο και δεν επιτρέπουν την αντικειμενική ενημέρωση και πληροφόρηση. Μια βασική πρόνοια είναι η καταβολή £200 απο τον ιδιοκτήτη για την έκδοση της εφημερίδας. Το μέτρο λήφθηκε αποκλειστικά για να φιμώσει, με "δημοκρατικό" τρόπο το "Νέο Άνθρωπο", το έντυπο του Κομμουνιστικού Κόμματος της Κύπρου που δεν μπορούσε να διαθέσει το υπέρογκο, για την εποχή, ποσό και τελικά αναγκάστηκε να κλείσει. Καμία άλλη εφημερίδα δεν έκλεισε απο το μέτρο, γιατί πίσω της είχε μεγάλα κεφάλαια.
14) Την εποχή αυτή η δημοτική εκπαίδευση βρίσκοταν στα χέρια της πλουτοκρατίας που έλεγχε τους κληρικούς, τους μουχτάρηδες και τους τοπικούς παράγοντες, που ήταν οι υπέυθυνοι με βάση τον παληό νόμο. Παρά τις σαφείς προσδοκίες της βρετανικής διοίκησης να επιβάλει, με το νέο νόμο, έλεγχο στην εκπαίδευση και να συναποκομίσει πολιτικά ωφέλη, μακροπρόθεσμα ο νέος νόμος θα ήταν ευεργετικός για το λαό, γιατί η κυβέρνηση έπαιρνε την εκπαίδευση απο τα χέρια της σωβινιστικής ιδιωτικής δεξιάς και καθιστούσε τη μόρφωση για πρώτη φορά όχι προνόμιο των λίγων πλουσίων, αλλά κτήμα της φτωχολογιάς. Ίσως γι'αυτό το λόγο να αντιδράσανε τόσο βίαια οι δυνάμεις του σκοταδισμού. Πρέπει να πούμε ότι μέχρι τότε τους δασκάλους τους πληρώνανε οι γονείς των μαθητών με

αποτέλεσμα-λόγω της ανέχειας-να πηγαίνουν σχολείο μόνο τα παιδία των εύπορων, ενώ χιλίαδες παιδιά του φτωχόκοσμου ρίχνονταν αγράμματα στη βιοπάλη. Με το νέο νόμο τους δασκάλους τους διόριζε η αποικιακή κυβέρνηση. Επομένως κατά τη γνώμη μας η αρνητική θέση του Κ.Κ.Κ στο νόμο αυτό ήταν λάθος που ασφαλώς έγινε λόγω των πιέσεων της δεξιάς. Στη Μέση Εκπαίδευση τα πράγματα έμειναν όπως ήταν στα χέρια των σχολικών εφορειών, δηλαδή των δεξιών παραγόντων. Η κρατικοποίηση έγινε πολύ αργότερα, λίγα χρόνια μετά την ανεξαρτησία.

15) Μανιφέστο Τριανταφυλλίδη στις βουλευτικές εκλογές του Οκτώβρη του 1930.

16) Δες Γιάννη Κορδάτου: Ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας, τ. 5, σ.21, Π.Πιπινέλη: Η ελληνική πολιτική και το Κυπριακο, εφ. Καθημερινή 27.2.1959, Πέτρου Πικρού: Ο Βενιζέλος και το Κυπριακό Ζήτημα σ. 12, Ν. Πετσάλη Διομήδη: The Greece at the peace conference 1919, σ.129, Ν.Λανίτη: Η δούλη Ελλάς του Νότου, σ.36, Γ.Σ Γιωργαλλίδη: A political administrative of Cyprus 1918/26, σ.108/9, Θ. Βερέμης: Διάλεξη στο Λαϊκό πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Μάρτης 1981.

17) Εφ. Ελευθερία διάφορες ημερομηνίες το 1930. Π. Βαρνάβα: Παλεύοντας για τη ζωή, διάφορες σελίδες. Ιστορία της ΠΕΟ διάφορες σελίδες.

18) Η δεξιά ισχυρίστηκε τότε ότι εκείνοι που κτύπησαν τους κομμουνιστές ήταν "εθελοντές", αλλά αν δούμε τις εξελίξεις και το γεγονός ότι η αστυνομία καρτερούσε να επέμβει, πρέπει να πιστέψουμε ότι η επίθεση ήταν οργανωμένη. Εξ'άλλου ο Δημήτρης Κουλλουρας σε ανέκδοτο κείμενο του(αρχείο ΠΕΟ) γράφει: "Τότε βρήκαν την ευκαιρίαν οι διάφοροι δουλόφρονες, σπίουνοι και χαφιέδες και μας επετέθηκαν(γιατί γι'αυτούς είμαστε γνωστοί). Ούρλιαζαν "γιούχα" και "επίθεσις". Δόθηκαν μερικές γροθίες και ήρθε η αστυνομία και μας πήρε στα κρατητήρια(εννοεί τους κομμουνιστές) και έφερε πολλούς από αυτούς τους ταραξίες και μας έδειχναν απο τα κελλία μας για να μας αναγνωρίσουν γιατί την επαύριο θα ήταν μάρτυρες στο δικαστήριον."

19) Ασφαλώς το σύνθημα "Σοβιετική" ήταν λανθασμένο και παρατραβηγμένο, δεν πρέπει όμως να καταλογίζουμε το λάθος αποκλειστικά στο Κ.Κ.Κ. Οι Κύπριοι κομμουνιστές απλώς συμμορφώθηκαν με ένα σύνθημα, για το οποίο δεν αποφάσισαν. Βέβαια το "σοβιετική" είχε τότε την έννοια του σοσιαλιστική, αφού είχε πρότυπο τις αλλαγές στη Σοβιετική Ένωση. Οι εθνικόφρονες γνώριζαν την έννοια του συνθήματος, αλλά το εκμεταλλεύτηκαν, αφού τους βόλευε στις αντιλαϊκές τους προσπάθειες. Άλλωστε η λέξη σοβιέτ σημαίνει "επιτροπή" και τίποτ'άλλο.

20) Δες Ιωσήφ Χριστοδούλου Μαύρου. "Τα Οκτωβριανά γεγονότα στην Κύπρο"(ανέκδοτη μελέτη). Λεπτομέρειες για τα επεισόδια δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό INTERNATIONAL PRESS CORRESPONTEN STEIFE 994 No. 41 (5.5.1931) σε ανταπόκριση, προφανώς, απο την Κύπρο. Η εικόνα που έδωσε ο τότε δεξιός κυπριακός τύπος είναι παραπλανητική και διαστρεβλώνει τα γεγονότα(την εποχή αυτή ο Νέος Άνθρωπος, όργανο του Κ.Κ.Κ είχε κλείσει).

Γι'αυτό ο μελετητής θα πρέπει να βλέπει με κάποιο σκεπτικισμό τα δημοσιεύματα του δεξιού τύπου. Πέρα απο αυτά, και σύμφωνα με νεώτερα στοιχεία που προκύπτουν απο προφορικές μαρτυρίες, φαίνεται ότι επεισόδια, μικρότερης έκτασης έγιναν στις 25 του Μάρτη και στο Βαρώσι και τη Λάρνακα.

Σήμερα πολλοί κατηγορούν το Κ.Κ.Κ για σεκταρισμό και αποδίδουν τα επεισόδια σ'αυτή του την τάση. Εμείς πιστεύουμε ότι η αντίβια που πρόταξε το Κόμμα δεν ήταν σεκταρισμός, αλλά μια ανάγκη.

Σε μια περίοδο που η αποικιοκρατία, ο κλήρος και η αστική τάξη με τα φεουδαρχικά κατάλοιπα έκαναν ολόπλευρη επίθεση για να διαλύσουν το Κόμμα, σε μια περίοδο που πολλά μέλη άρχισαν να παθαίνουν φοβία χαφιεδισμού, δεν ήταν

δυνατό το Κόμμα να καθήσει με σταυρωμένα τα χέρια. Έπρεπε ν'απαντήσει για να εμψυχώσει το λαό. Και αποδείκτηκε ότι η ηρωϊκή αντίβια έφερε αποτελέσματα. Λ.χ. στο Βαρώσι, που δημιουργήθηκε η Κόκκινη Φρουρά(ομάδες επαγρύπνησης νέων που διαλάλησαν παντού τις προθέσεις τους για αντίβια), δεν σημειώθηκαν επεισόδια σε βάρος των κομμουνιστών και ούτε ο χαφιεδισμός πήρε διαστάσεις. Τα ίδια και στη Λευκωσία. Οργίαζε η τρομοκρατία. Όταν, όμως, μια ομάδα οικοδόμων με μαρτέλλα και ρόπαλα στα χέρια σάρωσε κυριολεκτικά τους κεντρικούς δρόμους της Λευκωσίας σακατεύοντας γνωστούς τραμπούκους και καταστρέφοντας καταστήματα προβοκατόρων, η κατάσταση ηρέμησε και οι κομμουνιστές έμειναν ήσυχοι, τουλάχιστον απο την πλευρά της ακροδεξιάς. Το ίδιο έγινε και πολλά χρόνια αργότερα, το 1957/8.
Το ΑΚΕΛ ακολούθησε τη γραμμή της ένωσης και όμως η ΕΟΚΑ δε δίστασε να κάμει δολοφονίες, ξυλοδαρμούς και απειλές. Απο αυτό πηγάζει ότι οι επιθέσεις της δεξιάς ενάντια στο Κ.Κ.Κ δεν έγιναν γιατί ακολούθησε γραμμή ανεξαρτησίας. Η δεξιά χρησιμοποίησε το σύνθημα της ένωσης για προσωπικούς σκοπούς. Οι επιθέσεις έγιναν γιατί το Κ.Κ.Κ ήταν ο ταξικός εχθρός της πλουτοκρατικής τάξης. Δεν πρέπει να ξεχνούμε, άλλωστε, ότι οι επιθέσεις εναντίον του Κ.Κ.Κ ξεκίνησαν πολύ πρίν γίνει γνωστή η θέση του για ανεξαρτησία. Οι επιθέσεις άρχισαν το 1922 μόλις έγινε γνωστό ότι λειτουργούσαν μαρξιστικοί πυρήνες στη Λεμεσό.
Επομένως είναι λάθος να χαρακτηρίζουμε σεκταρισμό την ηρωϊκή εκείνη στάση των πρώτων κομμουνιστών που στήριξε το Κόμμα και το κράτησε στη ζωή. Αν τότε οι Κομμουνιστές δειλίαζαν, ασφαλώς το Κόμμα να διαλύονταν με απρόβλεπτες συνέπειες για τον τόπο.

21) Δοκίμιο τ. Ά σελ. 73

22) Μεταξύ των νέων μελών είναι και ο Μίνος Περδίος, αργότερα ανώτατο στέλεχος του ΑΚΕΛ. Αυτός ο Μίνος δεν πρέπει να συγχίζεται με τον Μηνά Περδίο, κτίστη απο τη Λεμεσό (ήταν συγγενείς) που αποβλήθηκε απο το Κ.Κ.Κ στις 23 του Μάρτη το 1926, γιατί κατά τις δημοτικές εκλογές "έγινε όργανο μιας ομάδας αστών κεφαλαιοκρατών"(φυλλάδιο Κ.Κ.Κ Απρίλης 1926) αλλά και "Νέος Άνθρωπος".

23) Δοκίμιο τ. Ά σελ.73

24) Παρά τις προσπάθειες μου δεν βρήκα κανένα επίσημο έγγραφο για αυτή τη διάσκεψη. Ωστόσο αναφορά στο σεκταρισμό κάνει και ο Δημήτρης Νεοκλέους Κουλλουρας σε χειρόγραφο κείμενο του στην ΠΕΟ.
Ο Κουλουρας αναφέρει ότι "μερικά μέλη έπεσαν σε σεκταρισμό" και πιο κάτω λέει ότι "σ'αυτό το συνέδριο θέσαμε σε αυτοκριτική όλα τα προβλήματα της εποχής με το οργανωτικό και τα λύσαμε με την αυτοκριτική της νεολαίας, της Κομμουνιστικής Νεολαίας Κύπρου."
Η φράση "όλα τα προβλήματα της εποχής με το εργανωτικό"(σύμφωνα με το ύφος του Κουλούρα) εννοεί σεκταρισμό στο οργανωτικό και όχι στην πολιτική του Κόμματος. Τη θέση αυτή την ενισχύει και ο Ευστάθιος Ξυναρης που λέει ότι "η κριτική που έγινε δεν αφορούσε την πολιτική του κόμματος, αλλά τον τρόπο δουλίας του." Σ'αυτό τον τομέα ασφαλώς έγιναν λάθη σεκταρισμού, αφού το κόμμα τότε δεν είχε τους αναγκαίους μηχανισμούς λόγω της έλλειψης στελεχών. Τα ίδια πρόσωπα δουλεύανε στο κόμμα, τις Συντεχνίες και τις διάφορες οργανανώσεις. Οι αποφάσεις του Κ.Κ.Κ για την Κυπριακή Δημοκρατία ήταν κατά τη γνώμη μας σωστές, γιατί στηρίζονταν στις πραγματικότητες: Το χαρακτήρα της αποικιακής μητρόπολης, τη πολυκοινοτική σύνθεση του πληθυσμού της Κύπρου, το γεωγραφικό χώρο, τις οικονομικές συνθήκες και πιο πολύ στην ανάγκη δημιουργίας σοσιαλιστικού και όχι αστικού κράτους.

25) Π. Στυλιανού: Δεδομένα της αγγλοτουρκικής συνεργασίας, περ. Κυπριακός Λόγος, αρ. 5, 1973, σ. 29-30 και 186
26) Π.Στυλιανού: Το κίνημα του Οκτώβρη σελ. 27
27) Εφ. "Φωνή της Κύπρου" 26.11.1931
28) Σε καμμία περίπτωση οι εθνοπατέρες δεν σκέφτηκαν την εξέγερση. Και είναι περιέργο πως μετατράπηκε απο τους κατοπινούς "ιστορικούς" το "συνταγματικός προμαχώνας" (δηλαδή μέσα απο τη βουλή) στο σύνθημα εξέγερση. Την εξέγερση την έκαμε ο λαός και κανένας άλλος. Ανάλογη ήταν και η στάση του Μυλωνά. Η εφημερίδα που τον υποστήριζε "Φωνή της Κύπρου" (26.11.1933) με άρθρο της ζητα τη διεξαγωγή ενος "σοβαρού αλλα νομιμόφρονος αγώνος".
29) Το διάγγελμα δημοσιεύτηκε σαν παράρτημα στην εφημερίδα "Φωνή της Κύπρου" στην έκδοση 17.1.1931. Οι βουλευτές με το διάγγελμα τους κάνουν σκέττα δημαγωγία, γιατί γνωρίζουν ότι η συνθηματολογία τους για την ένωση και η ίδια η ένωση, δεν θα λύσουν τα λαϊκά προβλήματα γιατί την εποχή αυτή στην Ελλάδα η λαϊκή μάζα βρίσκεται σε χειρότερη μοίρα απο εκείνη της κυπριακής. Βέβαια αυτά δεν τα γνώριζε ο λαός και επομένως το γέμισμα των μυαλών του με κούφια συνθήματα δεν έβλαπτε τις βλέψεις των δημαγωγών βουλευτών. Η ένωση την εποχή εκείνη όχι μόνο δεν θα έλυε τα προβλήματα της Κύπρου, αλλά αντίθετα θα τα όξυνε. Ο κυπριακός λαός έβλεπε το θέμα της ένωσης "σαν έκφραση ρομαντικού εθνισμού" συνυφασμένου κυρίως με τη λύση των οικονομικών του προβλημάτων ("Φωνή της Κύπρου" 6.8.1897) που αποτελούσε υποβολιμιαία ψευδαίσθηση. Πέρα απο αυτό, υπάρχουν και μερικές άλλες πλευρές του προβλήματος, για την εμμονή των ενωτικών στη γραμμή της ένωσης και την ενθάρρυνση της απο μέρους μερίδας της ελληνικής αστικής τάξης, και όχι της ελληνικής κυβέρνησης. Την απάντηση μας τη δίνει με σαφήνεια ο τότε πρόξενος της Ελλάδας στη Κύπρο Αλέξης Κύρου που γράφει: "Η ένωσις, η οποία θα προκαλέσει συστηματικοτέραν εκμετάλλευσιν των κοιτασμάτων αμιάντου του Τρόοδους και της Λεύκας, των χαλκούχων σιδηροπυρητών της Σκουριώτισσας......θα φέρει αμέσως εις την Κύπρον κεφάλαια δια την επείγουσαν εκτέλεσιν σοβαρών έργων." (δες Κύρου: Όνειρα και Πραγματικότης σελ. 85-86).........Οι Ελλαδίτες, δηλαδή, έβλεπαν τον αγώνα τους μόνο απο τη σκοπιά των κερδών που θα πάρουν απο την αρπαγή του πλούτου της νήσου, γιατί η φράση "σοβαρά έργα" δεν είναι τίποτα άλλο απο έπεα πτερόεντα και κούφιες υποσχέσεις, αφου στην ίδια την Ελλάδα δεν υπάρχουν δυνατότητες για έργα την περίοδο αυτή. Ήθελαν δηλαδή την Κύπρο να ενισχύσει την ελληνική οικονομία, και τις τζιέπες των κεφαλαιοκρατών. Εξ'άλλου ο Φρίξος Πετρίδης (ΡΙΚ, εκπομπή Μαλένη 19.10.1991) δήλωσε ότι ο λαός την ένωση την έβλεπε σαν "μέσο" λύσης των κοινωνικών του προβλημάτων.
30) Δες Π. Στυλιανού "Το κίνημα του Οκτώβρη του 1931 στην Κύπρο, σελ. 41-43. Για την ιστορία αναφέρουμε ότι το δασμολόγιο καταψήφισαν οι βουλευτές Θεοδότου, Νικολαΐδης, Γαλατόπουλος, Αραδιππιώτης, Σιακαλλής, Λανίτης, Κυριακίδης, Ρωσσίδης, Σεβέρης, Μυλωνάς και Σταυρινάκης.
31) Οι διπλωματικές υπηρεσίες της Ελλάδας σε έγγραφο τους προς την κυβέρνηση(δες Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, Α/22/ΙΙΙ, 1931) αναφέρουν ότι στη σύσκεψη απορρίφτηκε πρόταση για παραίτηση των βουλευτών, αλλά αποφασίστηκε να συστηθεί στο λαό να αποφεύγει να πληρώνει φόρους και να μποϋκοτάρει τα βρετανικά εμπορεύματα.
Εξ'άλλου ο Γ. Χατζηπαύλος σε φυλλάδιο του που δημοσιεύτηκε και στην εφημερίδα "Λαϊκή Δύναμη", Οκτώβρης 1931 αναφέρεται στις διαφορές του με τον Μητροπολίτη Νικόδημο Μυλωνά και τον κατηγορεί ότι "απέκλεινε προς μετριοπαθείς μάλλον αντιλήψεις" και ότι ήταν της γνώμης ότι "οι βουλευταί δεν έπρεπε

να υποβάλουν παραίτησιν". Επίσης αναφέρει ότι η ενέργεια του (να κηρύξει την ένωση) ήταν "απλώς μια μανούβρα κομματική, του ευτελεστέρου βαθμού, και μάλλον τραγελαφικής υποστάσεως". Ακόμη τον κατηγορεί ότι υποστήριξε ότι "εαν αυτός ο λαουτζίκος δεν είναι ικανός δια τόσον μικράς θυσίας, τότε είναι άξιος της τύχης του και πρέπει να τον εγκαταλείψωμεν μίαν ώραν αρχίτερα."
Η δήλωση αυτή, πάντοτε κατά τον Χατζηπαύλο, έγινε όταν μερικοί βουλευτές παρατήρησαν ότι η φορολογία ήταν βαρεία και δεν μπορούσε ο λαός να την πληρώνει, γι'αυτό έπρεπε η Εθνική Οργάνωση να καταβάλλει το αντίτιμο, δηλαδή η εκκλησία, που ήταν πλούσια, να πληρώνει μέρος της φορολογίας. Ο Μυλωνάς στην επιμονή των άλλων βουλευτών, πάντα κατά τον Χατζηπαύλο, δέκτηκε τελικά να μην πληρώνει ο κόσμος την φορολογία του, και μόνο "όταν κάμει κατάσχεσιν ο εισπράκτωρ, τότε να την πληρώνουμε", ασφαλώς για να αποφύγει το σκοπελό να καταβάλει τη φορολογία η εκκλησία. Ο Χατζηπαύλος τον κατηγορεί επίσης για στοιχείο φιλόδοξο (αρχομανή και δοξομανή, τον λέγει) που ό, τι τον ενδιέφερε ήταν η προβολή και η θεσούλα του, και τον ερωτά: "Αποβλέψατε ποτε, άραγε, μετ'ειλικρίνειας και αυταπαρνήσεως είς την ιερότητα του εθνικού μας αγώνος;" Σ'όλες τις βαρείες αυτές κατηγορίες ο Μυλωνάς δεν απάντησε. Βέβαια οι αστοί ιστοριογράφοι, που χρειάζονται πρότυπα, τα ξεχάσανε όλα αυτά και τα παρασιωπήσανε για να ντύσουν τον Μυλωνά με το φωτοστέφανο του εθνικού ήρωα και του δημιουργού της εθνικής εξέγερσης του 1931."

32) Η ΕΡΕΚ ιδρύθηκε τις αρχές του 1930 απο 21 νέους, κυρίως εμπόρους, δικηγόρους, καθηγητές, γιατρούς και το γραμματέα της Μητρόπολης Κερύνειας, με στόχο να προωθήσει την αδιάλλακτη πολιτική για ένωση καθώς και τον αντικομμουνιστικό αγώνα στην Κύπρο. Επίσημο όργανο της ήταν η εφημερίδα "Αδιάλλακτος". (δες Σ.Λοϊζίδη: Η ΕΡΕΚ και η εξέγερση του 1931(έκδοση ΕΠΟΚ), Χίλλ: Ιστορία της Κύπρου τ.4, σ. 547, Δ. Άλαστος: History of Cyprus, Χρ. Ριζόπουλος: Η τεκτογενής οργάνωσις της κυπριακής εξεγέρσεως του 1931, περ. Τεκτονικό Πνευματικό Συμπόσιο, Λευκωσία 1974, σ. 485-492, Ν. Κρανιδιώτης: Η Κύπρος εις τον αγώνα της ελευθερίας, Αθήνα 1958, σ.48.

33) Η Εθνική Οργάνωσις Κύπρου αποτελεί διάδοχο της Πολιτικής Οργάνωσης Κύπρου (οργανώθηκε το 1921), που ιδρύθηκε το 1930 με στόχο να εμψυχώσει τη δεξιά, που κατατρομοκρατήθηκε μετά την εφαρμογή του ποινικού κώδικα. Στο καταστατικό της τόνιζε ότι ο στόχος της είναι η "δια του συντονισμού των εφικτών προσπαθειών του ελληνικού πληθυσμού της Κύπρου...επίτευξις της εθνικής αυτής αποκαταστάσεως δια της ενώσεως μετά της μητρός Ελλάδος, επιδιωκόμενη δια παντός μέσου κρινόμενου υπο της οργανώσεως ως προσφόρου και συντελεστικού προς τούτο." Η συνέλευση της οργάνωσης αποτελείτο απο 37 μέλη: Τον αρχιεπίσκοπο και τους μητροπολίτες (τότε τρείς-Πάφου, Κιτίου και Κερύνειας), τον ηγούμενο του Κύκκου, τους 12 ελληνοκύπριους βουλευτές και 18 αντιπροσώπους-τρείς απο κάθε επαρχία-που θα εκλέγονταν με βάση το καταστατικό. Επίσης ο αρχιεπίσκοπος θα έστελλε πρόσκληση για συμμετοχή αντιπροσώπου των πολιτικών εφημερίδων της εποχής.

34) δες Δοκίμιο, τ. Ά. σ. 77, Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια της Κύπρου, τΆ, περίοδος 1931-46, σ. 7-10, και αναμνήσεις του δημοσιογράφου και εθναρχικού συμβούλου Α.Κ. Κωνσταντινίδη, στην εφημερίδα "Νέος Κυπριακός Φύλαξ" το 1947, σε 100 συνέχειες και Κ. Γραικού "Κυπριακή Ιστορία," τ. ΄Β, σ. 31-33.

35) Ταραχαί εν Κύπρω.

36) Έκθεση αστυνόμου Λεμεσού προς τον Κυβερνήτη το 1931

37) Δες Δοκίμιο σελ. 79. Ο Π. Στυλιανού στο "Κίνημα...." σελ. 60 γράφει ότι " με υπόδειξην νεαρών βασικά μελών της ΕΡΕΚ..." οι Λευκωσιάτες πήραν μέρος στο συλλαλητήριο. Αν προστρέξουμε στην εποχή, ασφαλώς αυτό το "με υπόδειξη" θα

πρέπει να ερμηνευτεί σαν χρήση απειλών.
38) Ο βοηθός διοικητής Λευκωσίας στην έκθεση του (S. A 1312/1931 σελ. 42) αναφέρει ότι στην Αλάμπρα συγκεντρώθηκαν τρείς χιλίαδες πρόσωπα και μέχρι να φτάσουν στο Κυβερνείο έγιναν πέντε χιλιάδες. Αντίθετα ο Κωνσταντινίδης ανεβάζει το πλήθος στις δέκα χιλίαδες, αριθμός εξογκωμένος για τις δυνατότητες της εποχής εκείνης, αλλά συνάγεται και απο το γεγονός ότι-όπως ο ίδιος αναφέρει- η αφρόκρεμα της εθνικοφροσύνης, δηλαδή οι νέοι του Αποέλ και του Τράστ, δεν πήγαν στη συγκέντρωση, αλλά προστέθηκαν στην πορεία όταν αυτή πέρασε έξω απο το σωματείο τους. Η παρατήρηση αυτή (εφ. Ν.Κ.Φ. 12 Απρίλη 1947) μαρτυρά ότι στη συγκέντρωση και την πορεία βασικά πήρε μέρος η λαϊκή μάζα και όχι οι μεγαλοαστοί. Σαν ενισχυτικό θα πρέπει να ανφέρουμε τη δήλωση του Ευστάθιου Ξυναρη(μαγνητοταινία στην Κ.Ε του ΑΚΕΛ, σε συνέντευξη που του πήρα στη Λεμεσό) που τονίζει ότι όλα σχεδόν τα μέλη του κόμματος αυθόρμητα, και χωρίς προηγούμενα να παρτεί οποιαδήποτε σχετική απόφαση, πήραν μέρος στο συλλαλητήριο. Αυτό βγαίνει και απο το περιεχόμενο των συνθημάτων.
39) Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια τ. Ά περίοδοςς 1931/46, σελ.34-35.
40) Πλ. Σέρβα Κυπριακό, ευθύνες σελ.93
41) Εφημ. Λαϊκή Δύναμη 30.10.1931
42) Ο Ν. Κλ. Λανίτης όταν ρωτήθηκε απο το διοικητή Λεμεσού δήλωσε ότι "έχει ξεφύγει κάθε έλεγχος πάνω στο πλήθος" (Π. Στυλιανού: Το κίνημα...σελ.137). Ο Ν. Κλ. Λανίτη ήταν μια προσωπικότητα των ημερών, που οι εθνικόφρονες είχαν κάμει σύμβολο του αγώνα και του πατριωτισμού. Σύμφωνα με το Γ. Λεύκη, όμως, (δες Ρίζες) είχε διπλό διαβατήριο -ελληνικό και αγγλικό-. Αυτό σημαίνει ότι έκαμε ορισμένους συμβιβασμούς.
43) Ο Χατζηπαύλος αποφάσισε να προχωρήσει όταν τον είπαν δειλό.
44) Δες Ι. Μαύρος
45) Ο Ι. Μαύρος αναφέρει ότι απο το Κυβερνείο οι Χατζηπαύλου και Θεοδότου έφυγαν με αυτοκίνητο. Ο πρώτος πήγε στον "Πανεργατικό" και έπεσε βαρύς σε μια καρέκλα κλαψουρίζοντας: Παιδιά μου σας είπα να μην πάμε στο Κυβερνείο. Έτω τώρα θα με εξορίσουν.
46) Π. Στυλιανού: Το κίνημα του Οκτώβρη σελ. 68/70
47) Για την πυρπόληση του Κυβερνείου είχαν συλληφθεί δέκα πρόσωπα και καταδικάτηκαν σε διάφορες ποινές φυλάκισης(δες Ελευθερία 27.2.1932). Ο Ξυναρής, όμως, σε μαγνητοφωνημένη δήλωση του στην Κ.Ε του ΑΚΕΛ υποστηρίζει ότι τη φωτιά πρώτος άναψε ο πιο "θορυβώδης", όπως αναφέρει, της Κομμουνιστικής Νεολαίας Αντώνης Παρασκευάς, κωμοδρόμος. Το ίδιο βράδυ ο Παρασκευας πήρε στα ανώτατα στελέχη του Κόμματος μια τσάντα με εργαλεία που έκλεψε απο το τζίπ της αστυνομίας για να βγάλει βενζίνη απο το αυτοκίνητο και να ξεκινήσει τη φωτιά. Κατα την ίδια μαρτυρία η τσάντα με τα εργαλεία ρίχτηκε στο αποχωρητήριο του σπιτιού που έμενε ο Παρασκευας, δίπλα στο παλήο κτίριο του Ολυμπιακού σε πάροδο της Ερμού.
48)Μαγνητοφωνημένη δήλωση στην Κ.Ε του ΑΚΕΛ απο τον Ευστάθιο Ξυναρη
49) Απο έκθεση του Έλληνα Προξένου Αλ. Κύρου πρός την ελληνική κυβέρνηση, για τα Οκτωβριανά, δημοσιευμένη στο βιβλίο του Π. Πικρού: Ο Βενιζέλος και το Κυπριακό.
50) Απο απάντηση του υπουργού Αποικιών σερ Φίλιπ Κανλιφ Λίστερ σε ερώτηση βουλευτή στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 10.2.1932 (εφ, Ελευθερία 24.2.1932)
51) Ύστερα απο διαμαρτυρία των Τουρκοκυπρίων στις 10.11.1931 ότι δεν πήραν μέρος στα Οκτωβριανά και ότι η απαγόρευση ήταν άδικη, ο κυβερνήτης αποφάσισε στις δώδεκα Νοεμβρίου όπως οι μιναρέδες φωταγωγούνται και σημαιοστολίζονται κατά τις τούρκικες γιορτές, και γενικά ότι οι Διοικητές είχαν τη διακρι-

τικότητα να αποφασίζουν ποιές σημαίες αναρτούνται σε κάθε περίσταση.
52) Δες Ι. Μαύρος
53) Ακριβώς αυτή η αλλαγή θέσης είναι που οδήγησε και στην καταδίκη των Βάτη και Σκελέα απο τη Διεθνή. Το βαλκανικό Γραφείο της Κομμουνιστικής Διεθνούς(Κομιντέρν) συνήλθε ένα χρόνο μετά τα Οκτωβριανά και συζήτησε την εξέγερση του Κυπριακού λαού.
Στη συνεδρία πήραν μέρος οι Μπέλλα Κούν, διευθυντής του Βαλκανικού Τμήματος, Βαλέτσκο, υποδιευθυντής, Σουριντόνωφ-Τραΐτσεκο Κόστωφ, Κολάρωφ, Ισκρώφ-Γραμματέας του Κ.Κ Βουλγαρίας, Μανσυΐλσκυ, Πιατνίκωφ, Βίλχεμ Πικ, Βούγιοβιτς και Αλιχάνωφ. Τη συνεδρία παρακολούθησαν και μερικοί Έλληνες κομμουνιστές ανάμεσα σ'αυτούς και ο Ορφ. Οικονομίδης. Σε σχετική του επιστολή πρός την Κ.Ε του ΑΚΕΛ (9.8.1976) τονίζει τα ακόλουθα: "Μετά τη λογοδοσία του Βάτη έγινε πολυ αυστηρή κριτική στο Κ.Κ.Κ. γιατί έγινε ουραγός των εθνικιστών της Κύπρου, συνθηκολόγησε μαζί τους και δεν τόλμησε ν'αναπτύξει ανεξάρτητη απο αυτούς γραμμή, διαχωρίζοντας τη θέση του κόμματος και καταστώντας το Κ.Κ.Κ κύριο μοχλό της εξέγερσης του Κυπριακού λαού. Αντίθετα, αναφέρεται, το Κόμμα δεν εμφανίστηκε πουθενά και αφέθηκε έρμαιο να ακολουθήσει τη γραμμή των δεσποτάδων."
Ο Βάτης στην αυτοκριτική που έκανε παραδέχτηκε τα σφάλματα του, αλλά δικαιολογήθηκε ότι "τα γεγονότα ξέσπασαν αυθόρμητα, ήταν τόσο αιφνιδιαστικά, που το Κ.Κ.Κ δεν πρόλαβε να καθορίσει τη θέση του."(Αυτό αποτελεί επιβεβαίωση της θέσης μας ότι τα Οκτωβριανά ήταν αυθόρμητη λαϊκή εξέγερση και όχι προετοιμασμένη κίνηση της δεξιάς όπως προσπαθούν σήμερα να αποδείξουν.) Έτσιόπως είπε ο Βάτης-δεν του έμεινε τίποτα άλλο να κάνει "παρά να συνδέσει την τύχη του με τις θέσεις των εθνικιστών, που εγκατέλειψαν απο την πρώτη κιόλας στιγμή τον αγώνα κατατρομοκρατημένοι."
Σαν αποτέλεσμα της δίκης ο Βάτης καθαιρέθηκε απο την ηγεσία και στάληκε να δουλέψει στην παραγωγή πρίν αναλάβει-αργότερα-νέα καθήκοντα στο Κ.Κ της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Σκελέας καθαιρέθηκε απο όλα τα αξιώματα του και δεν ανάλαβε πια κανένα, μέχρι το θάνατο του.
Η θέση ότι το Κόμμα δεν εμφανίστηκε πουθενά είναι κατά τη γνώμη μας λανθασμένη, γιατί σύμφωνα με τις δηλώσεις Ξυναρη και άλλων η παρουσία των κομμουνιστών, έστω και αυθόρμητη, ήταν έντονη. Δεν πρέπει εξ'άλλου να παραγνωρίζονται οι συνθήκες μέσα στις οποίες δρούσε το Κόμμα. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια του Τ. Ανθία, ανώτατου, τότε, στελέχους του Κόμματος, που σε αναμνήσεις του (Χαραυγή Νιόβρης 1966) έγραψε: "Τα Οκτωβριανά μας βρήκαν σ'ένα κυκεώνα υπονόμευσης, επίθεσης και άμυνας, σε μια χαώδη κατάσταση που βέβαια γινόταν σοβαρότερη απο διάφορα λάθη τακτικής.....λόγω του απότομου φουντώματος (του κινήματος).....Οφείλουμε, ωστόσο,να εξάρουμε το ηρωϊκό στοιχείο που κυριαρχούσε στην κομματική ζωή και δράση. Η αντίσταση στο Χαφιεδισμό και την τρομοκρατία είχε τη σφραγίδα της παλληκαριάς και της αυταπάρνησης. Ένας υπεύθυνος για τη μεταφορά κομματικού εγγράφου, για παράδειγμα, προτιμούσε να το μασήσει και να το καταπιεί ή να δώσει μάχη με την αστυνομία, παρά να το αφήσει, κάτω απο οποιεσδήποτε συνθήκες να πέσει στα χέρια των χαφιέδων....Πολλά τα εμπόδια. Σφοδρός ο διωγμός. Μα είχαμε τη δύναμη να πραγματοποιήσουμε παράνομες παρελάσεις και συγκεντρώσεις μ'εκατοντάδες και χιλιάδες εργάτες στην πόλη και την ύπαιθρο, όπως εκείνες στο Καϊμακλί, στο Κίτι ή στην Καλαβασό. Είχε αρκετά πλατύ έρεισμα το Κίνημα μέσα στο λαό, παρ'όλη τη λύσσα του ιμπεριαλισμού και της αντίδρασης." Εδώ τίθεται το ερώτημα γιατί το Κόμμα αποφάσισε να αλλάξει τη θέση του και να συνεργαστεί με τη δεξιά;

Σύμφωνα με γραπτή μαρτυρία του Ιωσήφ Μαύρου (δες απομνημονεύματα του) κατά τη συνεδρία του Κόμματος στην Εργατική Λέσχη, αμέσως μετά την εκδήλωση του κινήματος, ο Μαύρος έθεσε θέμα ότι το Κόμμα έπρεπε να πάρει μέρος στο κίνημα και ο Βάτης του απάντησε: " Κάτσετε κάτω σύντροφοι. Το κίνημα τούτο είναι εθνικιστικό, αντιδραστικό." Ξεκάθαρη η απάντηση, που συμβάδιζε και με τις αποφάσεις της διεθνούς. Γιατί όμως το Κόμμα την τελευταία στιγμή αποφασίσε αλλαγή της γραμμής του και συνεργάστηκε με τη δεξιά; Δεν υπάρχουν σαφή στοιχεία που να δίνουν απάντηση. Κατά τη γνώμη μας οφείλετε στις πιέσεις των εξελίξεων που ήταν τόσο ραγδαίες με την ουσιαστική εξάρθρωση του Κόμματος τις δύο πρώτες μέρες, αλλά και στις πιέσεις απο μέρους κυρίως της κομματικής νεολαίας που ήθελε "δράση". Εδω δέν πρέπει να αποκλεισουμε και κάποιες εξωγενείς υποβολιμιαίες επιδράσεις, όπως το χαλκευμένο φυλλάδιο της 23.10.1931, πρίν φτάσουμε στις 26-27, όταν κυκλοφόρησε το πρώτο φυλλάδιο του Κόμματος και επανέφερε το σφυχτοδέσιμο και πάλι της νεολαίας με το Κόμμα. (Το γεγονός ότι ο Βάτης είπε "Κάτσετε κάτω σύντροφοι" και όχι "κάτσε κάτω σύντροφε" σημαίνει ότι υπήρχαν και άλλοι που υιοθετούσαν τη θέση του Μαύρου). Βέβαια πιθανώς να δωθεί απάντηση σ'αυτό το ερώτημα αργότερα, όταν θα υπάρξουν περισσότερα στοιχεία και πιθανώς έγγραφες αποδείξεις, με τη μελέτη εγγράφων που δυνατό να παρουσιαστούν.

54) Δες Λεύκη Βίβλος σελ.24

55) Δες αφήγηση Ξυναρη (Χαραυγή 13, 17 και 20 Μάη 1984). Ο ίδιος είχε περιγράψει και το λάβαρο του Κ.Κ.Κ. Ήταν ένα κόκκινο πανί με το σφυροδρέπανο στη μέση, ενώ το λάβαρο της "Εργατικής Λέσχης ήταν κόκκινο με τις λέξεις "Εργατική Λέσχη" γραμμένες κυκλικά με άσπρα γράμματα.

56) Είμαστε βέβαιοι ότι το φυλλάδιο αυτό είναι χαλκευμένο και το κυκλοφόρησε η αποικιοκρατία για να προκαλέσει σύγχιση ανάμεσα στους εργάτες και τη λαϊκη μάζα προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων της.

Στηρίζουμε τη βεβαιότητα μας για την προέλευση του φυλλαδίου αυτού σε δήλωση του Ιωσήφ Μαύρου που μας είπε ότι το φυλλάδιο είναι ψεύτικο, αλλά και στους ακόλουθους λόγους. α) Η γλώσσα που χρησιμοποίηθηκε δεν είναι αυτή που χρησιμοποιούσαν οι Βάτης, Ανθίας, Σκελέας και Κόνωνας, δηλαδή τα τότε στελέχη του Κόμματος που έγραφαν ανακοινώσεις. Σε κανένα φυλλάδιο ή ανακοίνωση του Κόματος της εποχής αυτής- που έχει διασωθεί-δεν χρησιμοποιήθηκε η καθαρεύουσα του τύπου που υπάρχει στο φυλλάδιο αυτό, αλλά ούτε η φρασεολογία του μοιάζει με εκείνη των κομμουνιστών της εποχής.

β) Το Κ.Κ.Κ ήταν εκτός νόμου και σύμφωνα με μαρτυρίες(Ξυναρης, Μαύρος κ.α) όλα τα φυλλάδια του το Κόμμα τα κυκλοφορούσε πολυγραφημένα σε πολυγράφο, που έκλεψαν στελέχη του απο το Κυβερνητικό Τυπογραφείο- ή τα τύπωναν κρυφά, στελέχη του κόμματος που δούλευαν σε διάφορα τυπογραφεία.

γ) Σε καμία περίπτωση το Κόμμα δεν χρησιμοποιήσε τότε το τυπογραφείο Αστρο για παράνομες κομματικές εκδόσεις, για να μην το εμπλέξει σε μπελάδες με την αστυνομία. Ο συγγραφέας του φυλλαδίου ήξερε ασφαλώς ότι πρίν τα Οκτωβριανά πολλά φυλλάδια του κόμματος τυπώνονταν στο τυπογραφείο Άστρο και έτσι πήγε να ψαρέψει, αλλά απέτυχε. Επίσης έβαλε την υπογραφή του Σκελέα στηριζόμενος στο γεγονός ότι πολλά φυλλάδια πιο μπροστά έφεραν υπογραφές ανώτατων στελεχών του Κόματος. Δεν γνώριζε ο συγγραφέας, ωστόσο, ότι ο Σκελέας τις μέρες εκείνες πήρε την εντολή να πάει στη Λεμεσό για διαφώτιση και επομένως απουσίαζε απο τη Λευκωσία. Άλλωστε ο Σκελέας συνελήφθη στη Λεμεσό.

Εξ'άλλου ο Ιωσήφ Μαύρος, βασικό στέλεχος τότε της Κομμουνιστικής Νεολαίας, στενός συνεργάτης του Ξυναρη και γνώστης των πραγμάτων, στα απομνημονεύ-

ματα του(ανέκδοτα ακόμη) υπογραμμίζει ότι το πρώτο φυλλαδίο του Κόμματος, μετά τα Οκτωβριανά, κυκλοφόρησε στις 26 ή 27 Οκτωβρίου δηλαδή 3-4 μέρες μετά την έκδοση της χαλκευμένης ανακοίνωσης. Τώρα τίθεται το ερώτημα γιατί οι αποικιοκράτες κυκλοφόρησαν αυτό το φυλλάδιο. Κατά τη γνώμη μας πολύ έντεχνα το φυλλάδιο αφίνει να νοηθεί ότι η ηγεσία του Κ.Κ.Κ δεν πήρε μέρος στην εξέγερση, γιατί ήταν πράκτορες των αποικιοκρατών. Με τον τρόπο αυτό γίνεται αρκετά συγκαλυμμένη, αλλά πολύ ευδιάκριτη, προσπάθεια να ενσπείρει ζιζάνια στο κομματικό σύνολο και να παρασύρει τα μέλη, ιδιαίτερα τα νεώτερα, σε ανυπακοή στην ηγεσία, πράγμα που θα αποτελούσε την απαρχή της διάλυσης, στις τότε συνθήκες, του Κόμματος. Κάτι τέτοιες μέθοδες είναι πολύ προσφιλείς στην αποικιοκρατία. Ευτυχώς δεν έπιασε το κόλπο και η ενότητα στο Κόμμα παρέμεινε αδιασάλευτη. Ταυτόχρονα με το φυλλάδιο επιδιωκόταν η ενοχοποίηση του Σκελέα για να δικαιολογηθεί η σύλληψη και η απέλαση του.

57) Δες πρακτικά της βουλής των Ελλήνων 18.11.1931 (εφ. Πρωΐα, 19.11.32).

58) Δες 5. Α. 1339/1931 σ.3 και 14-25

59) Δες Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια σελ. 133 και σελ. 149 όπου γράφει ότι "η δεξιά βολεύοταν με διορισμούς και άλλες θέσεις....."

60) Δες εγκύκλιος αρχιεπισκοπής 2.11.1931 και Ιστ. Εγκυκλοπαίδεια σελ.90-93. Ο υπουργός Αποικιών σερ Κάνλιφ Λίστερ που επισκέφτηκε την Κύπρο το 1933 έγινε δεκτός απο τη δεξιά με ενθουσιασμό και όταν γύρισε στο Λονδίνο έγραψε στους Τάϊμς (1.5.1933) ότι η Κύπρος " είναι το ησυχώτερο μέρος του κόσμου".

61) Συγκλονιστικό είναι το γράμμα-κατηγορώ που έστειλε ο Σκελέας απο το Λονδίνο στον κυβερνήτη Στόρς στις 21.1.1932. Το γράμμα ανάμεσα στα άλλα τονίζει: "...Μ'έχεις ρίξει εδώ στην Αγγλία χωρίς καμιά δεκάρα, χωρίς δουλιά, χωρίς να ξέρω μια λέξη εγγλέζικη και χωρίς καμιά πρόνοια απο την κυβέρνηση για μένα. Με έχεις καταδικάσει σε αργό θάνατο απο πείνα, γιατί εγώ ξεύρω πόσες φορές την εβδομάδα γεμίζω το στομάχι μου και αυτό απο ευσπλαχνία μερικών φίλων μου...Στη φυλακή θα είχα τουλάχιστον τροφή έστω και μαύρο ψωμί, ρούχα και που να κοιμηθώ...Δημοσίευσε, λοιπόν, διαταγή ότι απαγορεύεται να γράφω στην οικογένεια μου για να μη στερούμε, τουλάχιστον, εκείνες τις δύο τρείς πέννες που βάζω γραμματόσημο. (Δες Φάκελλος Φόρεϊν Όφις Kostas Skeleas Stylianu Deportation αρ. 1282/1931).

62) Στο Λονδίνο την εποχή αυτή ο Ε. Παπαιωάννου και ο Γ. Πεύκος, μέλη του Κ.Κ.Κ, σε συνεργασία με τους μετριοπαθείς δεξιούς Ιερόθεο Κυκκώτη και Δώρο Άλαστο ιδρύουν την "Κυπριακή Επιτροπή για Αυτονομία της Κύπρου", που ανέπτυξε αξιόλογη δράση ανάμεσα στην παροικία με φυλλάδια, συγκεντρώσεις και πολυγραφημένο περιοδικό. Η Επιτροπή συνεργάστηκε με πολλές προσωπικότητες και χάραξε μια νέα πορεία πλεύσης που πήγαζε απο την ήττα του 1931. Στόχος της η παραχώρηση αυτονομίας στην Κύπρο. Η επιτροπή, παρά τις επιτυχίες της, ατόνισε γιατί προσέκρουσε στην αντίδραση της κυπριακής άκρας δεξιάς που τη θεωρούσε κομμουνιστική οργάνωση και κατηγόρησε με τον πιο άγριο τρόπο τα μέλη της. (Δες Πλ. Σέρβα: Ευθύνες, σελ. 99).

63) Ιστ. Εγκυκλοπαίδεια σελ. 146-151

64) Για την αλληλεγγύη γίνεται αναφορά-απο όσο γνωρίζουμε- μόνο σε δύο έγγραφα της αστυνομίας, όπου δίνονται αρκετές πληροφορίες. Τα έγγραφα αυτά έχουν αριθμούς CID No 286/ 1931 και 1306/1931 (6.1.1933).

65) Οι πολυγραφίσεις γίνονταν με ένα πολύγραφο που κλάπηκε απο κυβερνητικό γραφείο της Λευκωσίας (δες ιστορική Εγκυκλοπαίδεια σελ. 150). Ο Ε.Γ του ΚΚΚ στη Λευκωσία ήταν Μικρασιάτης και δούλευε στην κυβερνητική μηχανή(δες αφήγηση Ξυναρη-Χαραυγή, 11.12.1976) και προφανώς κατόρθωσε να κλέψει τον πολύγραφο.

66) Για την ιστορία αναφέρουμε ότι κατα το 1932 καταδικάστηκαν σε φυλακίσεις ενός χρόνου μέχρι έξη μήνες και οι ακόλουθοι κομμουνιστές: Λυκ. Τσικκούρης, Κωστ. Αλεξάνδρου, Δημ. Κουλλουρας, Σαβ. Πολυκάρπου, Π.Οδυσσέα, Οδυσ. Βασιλείου, Λιασής Γεώργιος, Κ. Σταυρινός, Γιαν Κίττος, Παυλ. Γεωργίου.
Η μεγαλύτερη επιτυχία της αστυνομίας στάθηκε στα τέλη του 1932 όταν συνέλαβε τον Χρ. Σαββίδη και ύστερα τους Γιαν. Καρνάο, Α.Κ Δημητριάδη, Νεοφ. Πετρίδη, Θεοδ. Γεωργίου, Δημ. Στεφανίδη, Γεωργ. Καρνάο, Γ. Κοντεάτη, Σπ. Θωμαΐδη, Χρυσ. Αγγελίδη, Ευρ. Κωνσταντίνου, Χριστ. Κόλοκο, Θέμη Κούτσιο και Σπύρο Κουτσιούκκη. Όλοι αυτοι (δες Κουλλουρα) το Φλεβάρη του 1944 καταδικάστηκαν απο το κακουργιοδικείο Λεμεσού με την κατηγορία για συνομωσία εναντίον του καθεστώτος, σε φυλακίσεις απο εννέα μήνες μέχρι δύο χρόνια. Πέντε άλλα άτομα που παρουσιάστηκαν με τις ίδιες κατηγορίες, ύστερα απο πιέσεις των συγγενών τους έκαμαν δηλώσεις και αφέθηκαν ελεύθεροι. Ο Χρ. Σαββίδης αδελφός του Πλουτή Σέρβα, είχε συλληφθεί όταν η αστυνομία, με τη βοήθεια χαφιέδων της, τοποθέτησε στο ραφτάδικο του το "Αλφαβητάρι του Κομμουνισμού" βιβλίο απαγορευμένο. Καταδικάστηκε σε τέσσερα χρόνια, αλλά εφεσίβαλε και η ποινή περιορίστηκε σε δύο χρόνια.
67) Για να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη δράση του Κόμματος ο Στάμπς εξάγγειλε στις 31.6.1933 νέα αυστηρότερα μέτρα που πρόβλεπαν πολύ πιο αυστηρές ποινές, και έδιναν στην αστυνομία δικαίωμα απολύτης αστυνόμευσης των Κομμουνιστών, δεδομένου ότι η δεξιά την εποχή εκείνη δεν είχε κανένα κόμμα οργανωμένο ή πολιτική οργάνωση. Με βάση τα νέα μέτρα τα μέλη όποιασδήποτε παράνομης οργάνωσης θα καταδικάζονταν σε δύο αντί ένα χρόνο που προνοούσε ο προηγούμενος νόμος, ενώ τα στελέχη της οργάνωσης ή εκείνοι που προπαγάνδιζαν τους σκοπούς της θα καταδικάζονταν σε πέντε αντί ένα χρόνο φυλάκιση. Παράλληλα με βάση το νέο νόμο η αστυνομία μπορούσε να συλλαμβάνει όποιοδήποτε και να κάνει έρευνες οποτεδήποτε ήθελε χωρίς δικαστική απόφαση.
68) Απο την πληθώρα των αστυνομικών εγγράφων του Φόρεϊν Όφις μνημονεύουμε τα ακόλουθα που αναφέρονται στη δράση των χαφιέδων και τις διώξεις κομμουνιστών: CID No 405/31, No 143/32, No 403/32, No 463/32, No 515/32, No 451/32, No 1300/31 και No 1306/31, που δίνουν πληροφορίες για τη ζωή και τη δράση του Κόμματος. Όλα είναι εκθέσεις πρακτόρων της αστυνομίας και είναι σήμερα πολύτιμα, γιατί αντλούμε πληροφορίες που δεν υπάρχουν αλλού.
69) Σχετικές λεπτομέρειες για τις δύο δίκες εκτός απο τον Κουλλουρα βρίσκουμε και στην Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια (σελ 74/7 και 146/151). Στην τελευταία υπάρχει μια σχετική σύγχιση και διαφοροποίηση ονομάτων και ημερομηνιών. Με τις δύο μεγάλες δίκες της Λεμεσού και Λευκωσίας αποκεφαλίστηκε ουσιαστικά το κόμμα για αρκετό καιρό αλλά δεν διαλύθηκε. Η μόνη επαρχία που έμεινε σχετικά ανέπαφη ήταν εκείνη της Αμμοχώστου, γιατί χάρη στη δράση της Κόκκινης Φρουράς κατατρομοκρατήθηκαν τα ύποπτα στοιχεία και έτσι η αστυνομία δεν μπόρεσε να βρεί χαφιέδες και να διεισδύσει στις τάξεις του κόμματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) ΒΙΒΛΙΑ

ΑΚΕΛ: - Ο δρόμος πρός την λευτεριά
- Δέκα χρόνια αγώνα
- ΑΚΕΛ το κόμμα του εργαζομένου λαού

Αρχεία Φόρεϊν Όφφις: Σειρά Ντοκουμέντων

Αιμιλιανίδη Αχιλλέα: Το ζήτημα της ιθαγένειας των Κυπρίων απο της βρεττανικής κατοχής μέχρι σήμερα.

Alastos D. : - Cyprus present and future
- Venizelos
- Cyprus in history

Akademie nauk SSSR: Kypr

Βερέμης Θεόδωρος: Διάλεξη στο λαϊκό πανεπιστήμιο Λευκωσίας το 1981

Vatikiotis P.J: Greece a political essay

Γραικού Κώστα: - Τεύκρος Ανθίας
- Κυπριακή Ιστορία
- Ο προοδευτικός τύπος της Κύπρου
- Μακρύς δρόμος
- Το μεγάλο ξεκίνημα(αφηγήσεις για τα πενηντάχρονα του ΚΚΚ-ΑΚΕΛ), εφημερίδα Χαραυγή, Νιόβρης 1967

Georgallides S. G: A political administrative of Cyprus 1918/26

Gazioglu Ahmet: Ingiliz Idaresinde Kibris

Δαμέρα Σπ. : Η μεγάλη Ελλάς, Ελ. Βενιζέλος, πολεμικός ηγέτης

Διομήδη Πετσάλη: The Greece at the peace conference 1919

Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος: Η Κυπριακή εξέγερση του 1931, ανθολογία κειμένων 1983

Ζαννέτος Φίλος: Η Κύπρος κατά τον αιώνα της παλιγγενεσίας 1921-1930

Ζωΐδη Γ.- Τ. Αδάμου: Η πάλη της Κύπρου για λευτερία

Ιεροδιακόνου Λ. : Το κυπριακό πρόβλημα(πορεία πρός τη χρεωκοπία)

Κορδάτου Γιάννη: Ιστορία της νεώτερης Ελλάδας, τόμος Δ'

Κύρου Άδωνη: Όνειρα και πραγματικότητα
- Η Ελληνική εξωτερική πολιτική

Κάτση Άριστου: Διάφορα άρθρα στην εφημερίδα Φιλελεύθερος κάθε Σάββατο απο το 1979 και εδώ

Κατσιάουνη Λοΐζου: Τα Οκτωβριανά στην Αμμόχωστο εφημ. Χαραυγή 26.10.91

Κουλλουρα Δημήτρη: Απο τη ζωή και τη δράση των τότε νεαρών πρωτοπόρων του 1923 μέχρι το 1940(ανέκδοτη, αρχείο ΠΕΟ)

Κρανιδιώτη Νίκου: Η Κύπρος εις τον αγώνα της ελευθερίας

Kedourie: Nationalism

Kyrry K. : Peacefull co-existance in Cyprus Under British rule (1878-1932)

Λανίτη Ν.: Η δούλη Ελλάς του νότου
- Ο ακρίτας του Ελληνικού νότου

Λεύκη Γιάννη: Οι ρίζες

Λευκή Βίβλος της Κυπριακής κυβέρνησης 1932

Λοϊζίδη Σ.: Άτυχη Κύπρος

Lloyd George: Memoirs of peace conference V. II

Μυστικά αρχεία Φόρεϊν Όφφις: Φάκελος Ελλάς

Μεταξά Ιωάννη: Ημερολόγιο Τ.Α'

Μαύρος Ιωσήφ:- Τα Οκτωβριανά εφ. Χαραυγή 20-24, Οκτώβρης 1991
- Τα Οκτωβριανά αδημοσιεύτη μελέτη
- Απομνημονεύματα (υπό έκδοση)

Μπίτσος Δημήτριος: Κρίσιμες ώρες

Μυρτιώτη Ι.Π: Κύπρος, ιστορικά ντοκουμέντα

Ξύδης Στ.: Σύγκρουση και συνδιαλλαγή

Orr G.N.J: Cyprus/ under british rule

Ünlü Gemalettin: Kibris ta basin Olayi

Πικρού Γιάννη: Ο Βενιζέλος και το Κυπριακό ζήτημα

Πετσάλη Ν. Διομήδη: Η Ελλάς στη διάσκεψη ειρήνης 1919

Πρακτικά της βουλής των Ελλήνων 1931

Πιπινέλη Π. : Η ελληνική πολιτική στο Κυπριακό, εφημερίδα Καθημερινή

Πάπυρος-Λαρούς Εγκυκλοπαίδεια τ. Δ'

Παπαδόπουλου Θαλη: Η κρίση της κυπριακής συνείδησης

ΠΕΟ: Στοιχεία και αναμνήσεις απο την ιστορία του εργατικού κινήματος

- Ο τύπος και το εργατικό κίνημα (πολυγραφημένες εκδόσεις)
- Σειρά άρθρων για τα σαραντάχρονα της ΠΕΟ στην εφημερίδα Εργατικό Βήμα το 1981

Περδίου Μηνά: Δοκίμιο ιστορίας ΚΚΚ-ΑΚΕΛ(χειρόγραφο, τρείς τόμοι) 1968

Παπαδημήτρη-Πετρίδη: Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια Κύπρου τόμος Α' περίοδος 1931/45

Ruciman S. : Byzantine Civilazation
Στάλιν Ι.Β: Ο μαρξισμός και το εθνικό θέμα, άπαντα τ. Β.

Σέρβα Πλουτή: Κυπριακό-ευθύνες

Στυλιανού Π. : Το κίνημα του Οκτώβρη του 1931 στην Κύπρο

Στόρρς Ρόναλτ: Ταραχαί εν Κύπρω κατ' Οκτώβριο 1931. Έκθεση πρός το υπουργείο Αποικιών που έμεινε γνωστή σαν Λευκή Βίβλος

-Orientations

Τερλεξή-Πανταζή: Διπλωματία και πολιτική του Κυπριακού-η ανατομία ενός λάθους

Τσιελεπή Ε.Ν. : Το Κυπριακό και οι συνωμότες του

Φρήμαν Τζιών: Ξενοκρατία, το χρονικό των ξένων επεμβάσεων στην Ελλάδα

Χατζηαργύρη: Στα πλοκάμια της λερνέας

Φυρούκη Νίκου: Νεοελληνική εξωτερική πολιτική

Β) ΑΡΘΡΑ

Ιωάννου Φιφης: Αν παρήλθαν οι χρόνοι εκείνοι, εφ. Απογευματινή 1976

Ιωαννίδης Πολύκαρπος: Τι απέτυχεν; Εφ. Πατρίς, 20.12.1971 και 3-7.1./1972

Μαχλουζαρίδης Π. : Τα Οκτωβριανά, εφ. Φιλελεύθερος 21-29.10.1977
- Η ιστορία της κυπριακής αστυνομίας 1901-1930, Αστ, χρονικά τ. 1-2 1979

Μυλωνάς Νικόδημος: Διάφορα άρθρα στην εφημερίδα Νέα Ισότης τον Σεπτέμβρη και Οκτώβρη 1931

Ορφανίδης Θ. : Τα Οκτωβριανά, εφ. Αγών, 5.2.1972

Παναγίδης Δάφνης: Η ιστορία των Οκτωβριανών, εφ. Ελευθερία, 25.11.1972

Φάντης Αντρέας: Οι ιμπεριαλιστικές συνωμοσίες στο Κυπριακό, περιοδικό Μαρξιστική επιθεώρηση Φλεβάρης 1966

Γ) ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Αγών διάφορες χρονολογίες
Αλήθεια 1925-30
Ανεξάρτητος 1939
Αστυνομικά χρονικά 1979
Βήμα Αθήνας 1972
Ελευθερία 1930/33, 1972
Εσπερινή 1936/9
Κυπριακός Τύπος 1936/9
Λαϊκή Δύναμις 1931
Νεός Άνθρωπος 1926/30
Νέο Μέλλον 1936/9
Κυπριακός Λόγος 1973
Νέος Κυπριακός Φύλακας 1942, 1947
Νέα Ισότης 1930/1
Νέος Εργάτης 1929/30
Πατρίς 1972
Πρωϊνή 1936
Πρωΐα της Κύπρου 1936/9
Πρωΐα Αθήνας 1931
Cyprus Gazette 1931/37
Ταΐμς Λονδίνου 1934
Φωνή της Κύπρου 1896/1930
Χαραυγή 1966, 1976 και 1984
Ιντερπρέκορ (Ιντερνασιονάλε πρέσσε Κορρεσπόντας 1931)
Εγκύκλιος Αρχιεπισκοπής 1931
Φυλλάδια και εκδόσεις του Κ.Κ.Κ την περίοδο 1928/35

Δ) ΕΓΓΡΑΦΑ

Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών (ΑΥΕ) Ελλάδας: ΑΥΕ 1931 Α322/ΙΙΙ (φάκελλος Κύπρος)

Αρχείο Αρχιγραμματείας Κύπρου (ς.Α.)

ς. Α. 1282/1931
ς. Α. 1300/ 1931
ς. Α. 1306/ 1931

Εκθέσεις CID (Τμήμα Ανιχνεύσεως Εγκλημάτων) της κυπριακής αστυνομίας με τους ακόλουθους αρ. Νο 405/31, Νο 143/32, Νο 403/32, Νο 463/32, Νο 515/32, νο 451/32, Νο 1300/31, Νο 286/31.

Ο Κώστας Γραικός γεννήθηκε στον Αρακαπά Λεμεσού (29.4.1937) και μεγάλωσε σε διάφορα χωριά ακολουθώντας το δάσκαλο πατέρα του, αλλά θεωρεί ιδιαίτερη πατρίδα του το Νέο Χωριό Λευκωσίας. Μετά το γυμνάσιο στο Λευκόνοικο και το Παγκύπριο Γυμνάσιο (Κεντρικό) δούλεψε δημοσιογράφος στη Χαραυγή, Νεολαία, Νέα Εποχή και στη συνέχεια σπούδασε στην Πράγα δημοσιογραφία και Φιλοσοφία (M. A in journalism honour και Ph. Dr.). Επίσης παρακολούθησε μονόχρονους πανεπιστημιακούς κύκλους σε θέματα τέχνης, οικονομικών και παιδαγωγικών. Δούλεψε στη συνέχεια σε διάφορες εφημερίδες και για 21 χρόνια στο τμήμα ειδήσεων του ΡΙΚ. Σήμερα είναι αρχισυντάκτης του Εργατικού Βήματος της ΠΕΟ.

Ως τώρα κυκλοφόρησαν τα ακόλουθα βιβλία του Κώστα Γραικού: Ποίηση: Έσσεται ήμαρ (1960), Ντερβίς Αλή Καβάζογλου (1966), Το νησί της Αφροδίτης (1968), Λυρικά (1972), Ο ήλιος τραβάει τις ψυχές μας (1974) -με το ψευδώνυμο Κώστας Φωκάς- Ερωτικά (1981) και Ποιητική Ανθολογία Νέων (1958). Νουβέλλες: Στα ίδια χώματα (1975) Α' βραβείο του ΚΙΜΑ για την Ελληνοτουρκική φιλία στη μνήμη Καβάζογλου, Μισιαούλη, Ρε Αλέξης (1979), Μακρύς Δρόμος (1981) Α' βραβείο ΚΙΜΑ, Διγενής τζιαί Κωνσταντής (1988). Ιστορικά: Κυπριακά (1978) η ιστορία της Κύπρου σε αφήγηση λογοτεχνική για παιδιά, Κυπριακή Ιστορία τόμος Α' 1980, τόμος Β' 1982, Ιστορία της ΠΕΟ 1991.

Μεγάλο μέρος του έργου του Γραικού (ποίηση, μελέτη, πεζό, κριτική, λαογραφία) είναι δημοσιευμένο στον τύπο, αλλά όχι αξιολογημένο σε βιβλία.

Έργα του μεταφράστηκανε αποσπασματικά ή ολόκληρα στα τσέχικα, σλοβάκικα, τούρκικα, ρωσικά, ουγγρικά, αγγλικά και αραβικά.